

Natuurdoelanalyse

Bergvennen & Brecklenkampse Veld

Colofon

Provincie Overijssel

Datum

28 maart 2023

Auteur

Eenheid Natuur en Milieu

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

provincie.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

Ter algemene inleiding op de Natuurdoelanalyses van de provincie Overijssel

Natuurdoelanalyses bevestigen zoals verwacht noodzaak van Ontwikkelopgave Natura 2000 en reductie van stikstofdepositie

De natuurdoelanalyses laten zien dat de natuurdoelen voor een groot deel van de Natura 2000-gebieden de komende jaren nog niet gehaald kunnen worden. Dit volgt uit stikstofberekeningen, gegevens over de natuur en veldwaarnemingen. Op basis van de Natuurdoelanalyses concluderen we het volgende.

1. Met de Ontwikkelopgave Natura 2000 moeten we onverminderd doorgaan

Met de Ontwikkelopgave Natura 2000 zijn we op koers. We voerden de afgelopen jaren al veel maatregelen in en rondom de Natura 2000-gebieden uit. De maatregelen uit de Ontwikkelopgave dragen naar verwachting bij aan het oplossen van een groot aantal knelpunten in de Natura 2000-gebieden. Doorgaan met de Ontwikkelopgave levert een onmisbare bijdrage aan het bereiken van de natuurdoelen. De programmering en uitvoering van deze maatregelen zet de provincie dan ook ongewijzigd voort. Monitoring moet uitwijzen of de effecten van de maatregelen daadwerkelijk optreden (onder meer via lopende monitoring ten aanzien van procesindicatoren, vegetatieopnames en het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer).

Ontwikkelopgave Natura 2000

Sinds 2007 werkt de provincie Overijssel samen met haar partners in en rondom de Natura 2000-gebieden aan de Natura 2000-opgave. In veel Overijsselse Natura 2000-gebieden gaat het daarbij om het aanpakken van knelpunten zoals verdroging, vermesting, verzuring, verzuuring en geïsoleerde ligging van natuurwaarden. De provincie heeft samen met partners maatregelenpakketten opgesteld om de natuur in de Natura 2000-gebieden te herstellen en waar nodig te versterken. Deze maatregelenpakketten landden in 2015 in de PAS-gebiedsanalyses en in de Natura 2000-beheerplannen. In 2015 startte de provincie Overijssel, samen met partners en omwonenden in de gebieden, gebiedsprocessen om te komen tot uitvoering van de maatregelen: de Ontwikkelopgave Natura 2000. Deze maatregelen leiden tot systeemherstel en het creëren van de juiste omgevingscondities in en rondom de Natura 2000-gebieden voor de aangewezen natuurwaarden in de gebieden. Het jaarverslag van de Ontwikkelopgave Natura 2000 geeft inzicht in de voortgang van het programma. Het jaarverslag over 2021 staat hier: [Ontwikkelopgave Natura 2000 jaarverslag \(overijssel.nl\)](#).

2. Reductie van de stikstofdepositie is nodig

De stikstofdepositie is in veel Natura 2000-gebieden zonder aanvullende maatregelen te hoog. Zoals verwacht, kunnen we de natuurdoelen voor veel Natura 2000-gebieden niet alleen met maatregelen uit de Ontwikkelopgave halen. Aanvullende maatregelen om de stikstofdepositie te verlagen zijn noodzakelijk. Dit bevestigt het belang van het opnemen van maatregelen voor stikstofreductie in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Stikstofreductie zal samen met de andere opgaven in het PPLG én de uitvoering van de Ontwikkelopgave leiden tot het kunnen behalen van natuurdoelen in Natura 2000-gebieden en het vergroten van de biodiversiteit. Daarmee ligt de focus in Overijssel niet alleen op stikstof, maar op de aanpak van meerdere knelpunten (zoals verdroging, versnippering en verzuring) tegelijkertijd. Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft meermaals aangegeven dat een dergelijke aanpak het meest effectief is (meest recentelijk in: [Beëindigen van veehouderijen | PBL Planbureau voor de Leefomgeving](#) (3 oktober 2022)).

Stikstofreductie opgave

De daling van de stikstofdepositie die vanaf de jaren negentig optreedt is vanaf 2010 gestagneerd. Hoge stikstofdepositie leidt tot een ernstige aantasting van de structuur en het functioneren van de natuurwaarden. Vooral de cumulatieve gevolgen van vermesting (als gevolg van langdurige overbelasting en ophoping van stikstof), al of niet in combinatie met versterkte verzuring zijn doorslaggevend voor de afname van de biodiversiteit. Intensief beheer en maatregelen uit de Ontwikkelopgave zorgen voor de benodigde condities voor de natuur maar kunnen het negatieve effect van hoge stikstofdepositie (en de ophoping van stikstof in de bodem uit het verleden) niet teniet doen. Er zijn aanvullende maatregelen nodig om de stikstofdepositie te reduceren. Dit is bekend en de provincie beziet de reductie van stikstof vanuit een brede aanpak in het landelijk gebied: het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Daarin zijn drie onlosmakelijk met elkaar verbonden doelen opgenomen:

1. Het realiseren van natuurherstel, een robuust watersysteem en minder emissies van broeikasgassen;
2. Het behoud en de versterking van de sociaal-economische kwaliteit van het platteland;
3. Het realiseren van een toekomstbestendig perspectief voor de landbouw.

3. In een deel van de gebieden zijn ook extra natuurherstelmaatregelen nodig

Voor zeven gebieden (De Wieden, Weerribben, Bergvennen en Brecklenkampse Veld, Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek, Dinkelland, Buurserzand & Haaksbergerveen en Witte Veen) volgt uit de analyses dat ook extra natuurherstelmaatregelen nodig zijn. Het gaat bijvoorbeeld om het verbinden van natuurgebieden om de geïsoleerde ligging van habitattypen aan te pakken of om het verbeteren van de hydrologische omstandigheden. Deze maatregelen zijn we voornemens om tot uitvoering via lopende plannen, processen of programma's, zoals het Programma Natuur en/of het PPLG. Daarnaast benoemen de Natuurdoelanalyses ook kansen voor maatregelen om te komen tot extra versterking van de natuurwaarden. Bij de uitvoering van het PPLG bekijken we of we deze kansen, in combinatie met andere opgaven, kunnen verzilveren.

Samenvatting

Het voorliggende document is de Natuurdoelanalyse (NDA) voor het Natura 2000-gebied Bergvennen & Brecklenkampse Veld. Voor dit gebied zijn instandhoudingsdoelstellingen vastgelegd in het aanwijzingsbesluit. Deze NDA heeft tot doel om te beoordelen of het geheel aan geplande en uitgevoerde herstelmaatregelen naar verwachting leidt tot realisatie van de condities voor het bereiken van instandhoudingsdoelstellingen voor stikstofgevoelige habitats voor dit gebied. Wanneer dit niet het geval is, wordt beoordeeld of aanvullende maatregelen nodig zijn. De provincie Overijssel is voortouwnemer voor twintig Natura 2000 gebieden. Om de NDA's tijdig op te leveren zijn keuzes gemaakt. Er is gekeken naar bestaande vastliggende informatie en waar nodig wordt gebruik gemaakt van aanvullend expert judgement. Daarnaast worden beknopte tabellen, figuren en kaarten weergegeven met verwijzingen naar brondocumenten. Er wordt alleen een richting aan aanvullende maatregelen gegeven als dat aan de orde is. Het bepalen van de maatregelen en uitwerkingen daarvan vindt plaats in andere programma's en projecten.

Analyse en eindoordeel Bergvennen & Brecklenkampse Veld

Het eindoordeel voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld volgt uit deze Natuurdoelanalyse in vergelijking met de referentiesituatie uit het aanwijzingsbesluit. Daarin wordt de vraag beantwoord of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 3) binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (hoofdstuk 4), in combinatie met andere drukfactoren en gegeven de geborgde (uitgevoerde en geprogrammeerde) natuurherstelmaatregelen (hoofdstuk 5). Het antwoord op die vraag kent drie mogelijkheden:

- 'Ja' (kortweg: de doelen worden gehaald);
- 'Ja, mits' (kortweg: verslechtering wordt voorkomen maar voor doelbereik op lange termijn is meer nodig) en
- 'Nee, tenzij' (kortweg: verslechtering valt niet uit te sluiten).

		Doel		Trend	Stikstof		Verslechtering	IHD	Restprobleem	Eindoordeel
		Oppervlakte	Kwaliteit		Overbelasting 2020	Prognose overbelasting 2030				
H2320	Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	=	=	=	Matig	Naderend tot licht	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof	Nee, tenzij
H3110	Zeer zwakgebufferde vennen	>	=	-	Sterk	Sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H3130	Zwakgebufferde vennen	>	>	-	Sterk	Matig tot sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H4010A	Vochtige heiden	>	=	-	Licht tot matig	Geen tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H4030	Droge heiden	>	=	=	Matig tot sterk	Naderend tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, versnippering	Nee, tenzij
H5130	Jeneverbesstruwelen	=	=	-	Matig	Matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof	Nee, tenzij
H6230	Heischrale graslanden	>	>	-	Matig tot sterk	Matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H6410	Blauwgraslanden	>	>	=	Matig tot sterk	Naderend tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	=	=	-	Geen tot matig	Geen tot licht	Wordt voorkomen	Onbekend	Stikstof, verdroging	Ja, mits
H7230	Kalkmoerassen	=	=	=	Matig	Naderend tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging	Nee, tenzij
H91D0	Hoogveenbossen	=	=	-	Geen	Geen	Niet uitgesloten	Onbekend	Verdroging	Ja, mits

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:
 = Behoudsdoelstelling;
 > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling;
 G Goede kwaliteit;
 M Matige kwaliteit;

Trend in oppervlakte of kwaliteit:
 + Positieve trend;
 - Negatieve trend;
 = Stabiele trend;
 ? Trend onbekend;

Conclusie en eventueel benodigde aanvullende maatregelen

Negen van de elf stikstofgevoelige habitats in Bergvennen en Brecklenkampse Veld zijn beoordeeld met 'Nee, tenzij'. Dit betekent dat verslechtering niet uit te sluiten valt. De instandhoudingsdoelstellingen voor dit gebied op de lange termijn zijn niet in zicht of er is nog niet voldoende informatie beschikbaar om te onderbouwen dat de habitats niet verslechteren.

Uit de synthese blijkt dat er een restprobleem aanwezig is. Het gaat om de drukfactor stikstof. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen bereiken. Met het huidige maatregelenpakket wordt door maximale inzet van de (relevante) beschikbare overlevingsmaatregelen de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie tegengegaan. Dit is echter niet voldoende om de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie voldoende teniet te doen en daarmee zicht te hebben op het op de langere termijn behalen van de instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied.

Het is van belang om aanvullende (bron)maatregelen te nemen om de stikstofdepositie in de Bergvennen & Brecklenkampse veld verder omlaag te brengen.

Verdroging is een groot knelpunt in het gebied. Systeemherstel door het uitvoeren van herstelmaatregelen is daarom urgent. Verslechtering valt echter niet uit te sluiten. Wat betreft de drukfactor hydrologie bestaat er een mogelijk restprobleem. Bij mogelijke aanvullende hydrologische maatregelen kan gedacht worden aan:

- Detailontwatering rond het Natura 2000-gebied: verdergaande verondieping van watergangen
- Vermindering ontwaterende factoren lager in het systeem (ten noorden van Brecklenkampse Veld)
- Maatregelen om de regionale drainagebasis te verhogen (o.a. Rammelbeek, Geele beek en de Dinkel). Hierbij is sprake van samenhang met andere opgaven in het landelijk gebied (KRW, droogte).

Wat betreft het versterken van de ecologische verbindingen is de aanbeveling om op regionaal schaalniveau in kaart te brengen welke functionele ecologische verbindingszone effectief zijn voor behoud en versterking van de habitattypen in het gebied Bergvennen en Brecklenkampse Veld. Samenhang met de andere opgaven in het landelijk gebied (opgaven Provinciaal Programma Landelijk Gebied, Kaderrichtlijn Water, 10% groenblauwe dooradering) ligt hierbij voor de hand.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	8
1.1 Uitgangspunten natuurdoelanalyse	8
1.2 Samenhang natuurherstelmaatregelen met het stikstofspoor	9
1.3 Opbouw natuurdoelanalyse	10
Hoofdstuk 2: Kenschets Bergvennen & Brecklenkampse Veld	11
Hoofdstuk 3: Instandhoudingsdoelstellingen en omgevingscondities	12
Hoofdstuk 4: Drukfactoren.....	13
4.1 Drukfactoren.....	13
4.2 Stikstofdepositie.....	14
Hoofdstuk 5: Overzicht herstelmaatregelen	23
5.1 Van beheerplan tot uitvoering: Ontwikkelopgave en gebiedsprocessen	23
Hoofdstuk 6: Beoordeling verwacht effect natuurherstelmaatregelen	27
6.1 Monitoring	27
6.2 Expertoordeel	28
Hoofdstuk 7: Conclusie.....	30
7.1 Synthese	30
7.2 Lange termijn en toekomstperspectief	30
7.3 Eindoordeel.....	32
Hoofdstuk 8: Richting nieuwe (natuurherstel)maatregelen	35
Referenties	36

Hoofdstuk 1: Inleiding

Dit document is de 'Natuurdoelanalyse Bergvennen & Brecklenkampse Veld' voor het gelijknamige Natura 2000-gebied.

Deze analyse is opgesteld naar aanleiding van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN)¹. Hierin staat dat voor ieder Natura 2000-gebied met stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten (hierna tezamen: habitats) een natuurdoelanalyse (NDA) wordt opgesteld. Zo ook voor het Natura 2000-gebied Bergvennen & Brecklenkampse Veld. Een NDA heeft tot doel om voorafgaand aan de vaststelling van het PSN (*ex ante*) te beoordelen of het geheel aan geplande en reeds in uitvoering zijnde maatregelen naar verwachting leidt tot realisatie van de condities voor het bereiken van instandhoudingsdoelstellingen voor stikstofgevoelige habitats voor het betreffende Natura 2000-gebied. Wanneer dit niet het geval is, wordt beoordeeld of aanvullende maatregelen nodig zijn. Deze aanvullende maatregelen brengen we tot uitvoering via het gebiedsplan (gebiedsgerichte aanpak), (de tweede fase van) het Programma Natuur en/of via de herziening van de Natura 2000-beheerplannen. Anders dan in het beheerplan, richten de natuurdoelanalyses zich alleen op stikstofgevoelige habitats. Niet stikstofgevoelige habitats en maatregelen daarvoor komen aan bod in het beheerplan.

Volgens het PSN bevatten de natuurdoelanalyses daartoe, op basis van beschikbare gegevens en de meest recente wetenschappelijk inzichten, in ieder geval de volgende onderdelen:

- Informatie over de huidige mate van het bereiken van instandhoudingsdoelstellingen;
- De condities die nodig zijn om instandhoudingsdoelstellingen te realiseren;
- De huidige toestand van deze condities (actuele drukfactoren);
- Een overzicht van lopende en/of geplande maatregelen gericht op het verminderen van de drukfactoren en de verwachte effecten hiervan;
- Een overzicht van nog te verwachten resterende drukfactoren (na eerste maatregelpakket) en de richting van aanvullende maatregelen om dit op te lossen.

De NDA moet volgens het PSN onderstaande 'hoofdvraag' beantwoorden; het zogenoemde eindoordeel. Voor het eindoordeel geeft het PSN drie mogelijkheden:

Leiden de maatregelen tot het tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyse levert in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van de instandhoudingsdoelstelling mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyse levert de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, verslechtering weliswaar voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyse levert een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

1.1 Uitgangspunten natuurdoelanalyse

De provincie Overijssel is voortouwnemer voor twintig Natura 2000-gebieden waarvoor we een natuurdoelanalyse opstellen. De tijd om deze natuurdoelanalyses op te stellen is beperkt. Voor de inhoud van de natuurdoelanalyses maken we daarom keuzes. De belangrijkste keuzes betreffen de volgende:

- De natuurdoelanalyses baseren we op feiten die vastliggen in bestaande informatie. Nieuwe onderzoeken of data-analyses voeren we niet uit voor deze versie van de natuurdoelanalyses.
- Daar waar feiten uit informatie te kort schieten baseren we ons op *expert judgement* van ecologen in dienst van de provincie. Ook vragen wij ecologen van de desbetreffende terreinbeherende organisatie(s) de natuurdoelanalyse te beoordelen en waar nodig aan te vullen met een expertoordeel en/of informatie.
- De natuurdoelanalyses gaan alleen over stikstofgevoelige habitats (habitattypen en/of stikstofgevoelige delen van leefgebieden).
- De natuurdoelanalyses zijn beknopte rapportages met tabellen, figuren, kaarten en verwijzingen naar brondocumenten.

¹ [Structurele stikstofaanpak vastgesteld en in uitvoering](#)

- De natuurdoelanalyses geven alleen een richting aan aanvullende maatregelen indien deze aan de orde zijn. Het bepalen van de maatregelen en uitwerking daarvan vindt plaats in andere programma's en projecten (zoals het PSN, het Nationaal/Provinciaal Programma Landelijk Gebied, de gebiedsgerichte aanpak stikstof, het Programma Natuur of de tweede generatie beheerplannen).
- De natuurdoelanalyses stemmen we beperkt af met gebiedspartners (zie hiervoor). Alle natuurdoelanalyses gaan formeel ter inzage in het kader van een wijziging van het PSN en als onderdeel van het gebiedsplan. Daarop is inspraak mogelijk van eenieder. Indien nieuwe maatregelen aan de orde zijn, dan komen we met onze partners en belanghebbenden tot een uitwerking van die maatregelen via de hiervoor genoemde programma's/projecten.

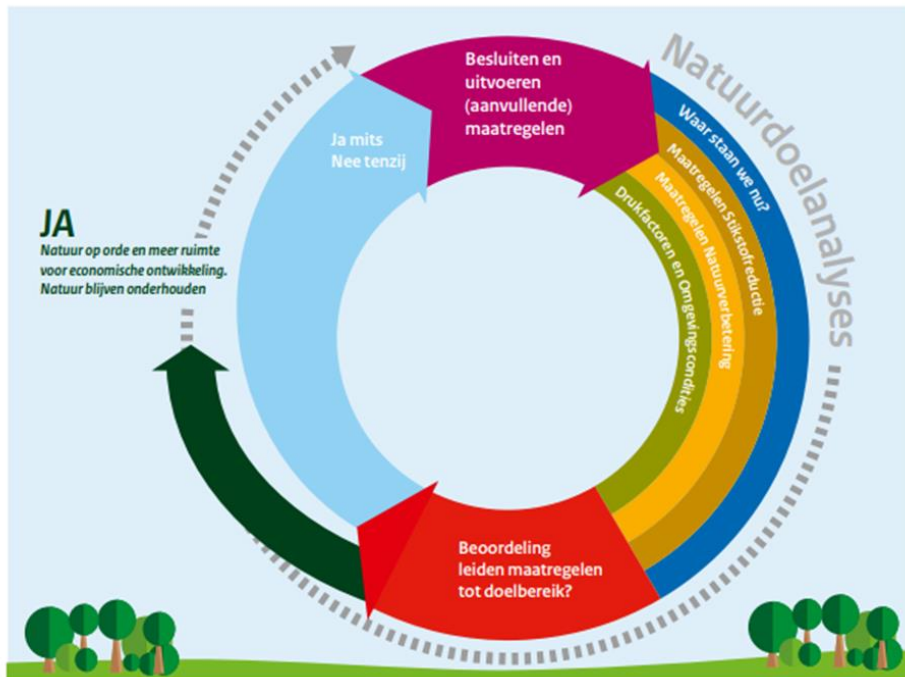
1.2 Samenhang natuurherstelmaatregelen met het stikstofspoor

De effectiviteit van natuurherstelmaatregelen is veelal afhankelijk van de (over)belasting met stikstof. In deze paragraaf wordt kort procesmatig weergegeven hoe in het vervolgproces rekenschap wordt gegeven aan deze samenhang. Bij het oordeel dat in deze natuurdoelanalyse is opgenomen wordt uitgegaan van de stikstofdepositieontwikkeling die in AERIUS 2022 is opgenomen. Dit betekent dat alleen vastgesteld beleid en geborgde stikstofbronmaatregelen zijn meegenomen in de prognoses van de stikstofdepositieontwikkeling. Daarnaast kan in de natuurdoelanalyses een doorkijk worden gegeven naar hoe het oordeel zich kan ontwikkelen wanneer ook verwachte, aanvullende stikstofreductiemaatregelen hierbij betrokken worden. Het gaat dan met name om de maatregelen die getroffen zullen worden om de wettelijke omgevingswaarden voor stikstofreductie te realiseren. Deze doorkijk biedt daarmee ook input voor handelingsperspectief en laat zien of er verdere aanvullende herstelmaatregelen en/of stikstofbronmaatregelen nodig zijn om een tijdige stikstofdepositiedaling op locatie zeker te stellen.

Het oordeel in de natuurdoelanalyse, en eventueel de doorkijk en het handelingsperspectief, zijn een belangrijk onderdeel in de gebiedsplannen (en daarmee programma Stikstofreductie en Natuurverbetering) waarvan uiterlijk 1 juli 2023 een eerste versie gereed moet zijn. In de gebiedsplannen worden onder andere regionale doelen voor stikstofreductie opgenomen. Het tegengaan van verslechtering en het verbeteren van instandhoudingsdoelstellingen staat centraal bij de uitwerking van deze doelen. Op basis van het gebiedsplan worden er afspraken tussen Rijk en provincies gemaakt over de bijbehorende verantwoordelijkheden, maatregelen en middelen. Gebiedsplannen vormen input voor de gebiedsprogramma's in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Na oplevering van de gebiedsprogramma's zullen deze getoetst (door in ieder geval de Ecologische Autoriteit), doorgerekend en beoordeeld worden.

De natuurdoelanalyses en gebiedsplannen (en vervolgens gebiedsprogramma's) zijn onderdeel van een cyclisch proces. Daarmee wordt ervoor gezorgd dat de informatie aanwezig is om bij vaststelling van maatregelen te komen tot een balans tussen maatregelen voor natuurherstel en stikstofreductie die aansluit bij de ecologische randvoorwaarden en gevoeligheid van de effectiviteit van de natuurherstelmaatregelen voor daadwerkelijke daling van stikstofbelasting. Wanneer in het gebiedsplan, mede op basis van de uitkomsten van de natuurdoelanalyses, aanvullende maatregelen worden opgenomen en de uitvoering van deze maatregelen geborgd is, dan kunnen de verwachte effecten van deze maatregelen worden betrokken bij een nieuw oordeel op basis van de aanvullende maatregelen (bijvoorbeeld in een volgende cyclus natuurdoelanalyses). Onderstaande figuur geeft het cyclische proces van beoordeling weer:

Figuur 1: Cyclisch proces natuurdoelanalyses

1.3 Opbouw natuurdoelanalyse

Deze natuurdoelanalyse voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld is als volgt opgebouwd:

Na de Inleiding geeft hoofdstuk 2 een korte schets van de kenmerken van Bergvennen & Brecklenkampse Veld. In hoofdstuk 3 benoemen we de instandhoudingsdoelstellingen voor het gebied, waarbij ook ingegaan wordt op de gewenste en huidige omgevingscondities. Hoofdstuk 4 bevat een analyse en beoordeling van de drukfactoren. Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van de geplande, vastgestelde en/of uitgevoerde natuurherstelmaatregelen en in hoofdstuk 6 volgt een (*ex ante*) beoordeling van die natuurherstelmaatregelen. In hoofdstuk 7 is een synthese en conclusie getrokken over het gebied en de natuurdoelen. Tot slot geeft hoofdstuk 8 een doorkijk naar eventueel benodigde aanvullende maatregelen.

Hoofdstuk 2: Kenschets Bergvennen & Brecklenkampse Veld

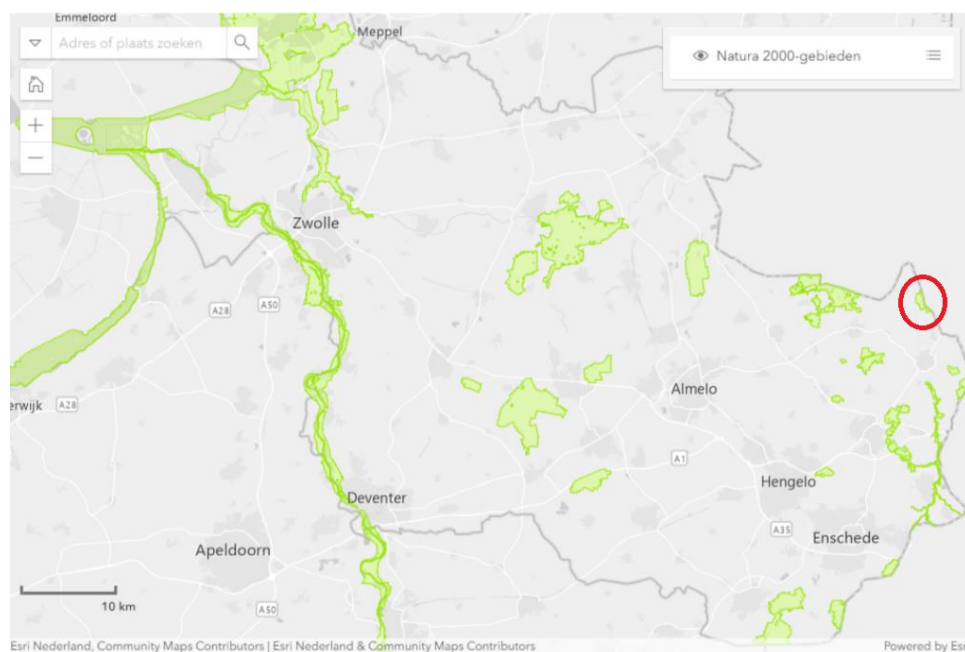
Het Natura 2000-gebied Bergvennen & Brecklenkampse Veld (Tabel 1 en Figuur 2) bestaat uit de deelgebieden Brecklenkampse Veld en Bergvennen met inbegrip van de tussenliggende gronden. Het omvat een mozaïek van verschillende habitattypen, waaronder vennen, vochtige heiden en heischrale graslanden met jeneverbesstruwelen. De Bergvennen is een heidegebied op dekzandruggen met daarin een aantal zeer zwakgebufferde vennen. Langs diverse vennen liggen smalle gordels met overgangen van natte naar droge heide. Langs één van de vennen groeit gagelstruweel. Het Brecklenkampse Veld ligt direct ten noorden van de Bergvennen en betreft een geaccidenteerd landschap met dekzandruggen waarin rijke gradiënten van heide naar schraallanden en laagten met oeverkruidbegroeiingen optreden. Ook komen hier vochtige eiken-berkenbossen voor. Hier zijn recentelijk succesvolle herstelmaatregelen uitgevoerd. Op de flanken van de ruggen ligt heischraalgrasland en blauwgrasland. Deze zone wordt gevoed door basenrijke kwel en wordt niet of kortstondig geïnundeerd².

Voor een uitgebreide gebiedsbeschrijving zie paragraaf 2.1 van het Natura 2000-beheerplan (2022) van Bergvennen & Brecklenkampse Veld (zie: [46. Bergvennen & Brecklenkampse Veld - BIJ12](#)). In paragraaf 2.2 van dat plan is de landschapsecologische systeemanalyse (LESA) van Bergvennen & Brecklenkampse Veld opgenomen³.

Tabel 1: Gegevens Bergvennen & Brecklenkampse Veld (bron: www.natura2000.nl)

Gebiedsnummer	46
Status	Habitatrichtlijn
Gemeente	Dinkelland
Sitecode HR	NL2003007
Totale oppervlakte (ha)	133
Oppervlakte HR (ha)	133

Figuur 2: Ligging van N2000-gebieden in Overijssel. Bergvennen & Brecklenkampse Veld aangegeven met cirkel (bron: www.natura2000.nl)

² [Bergvennen & Brecklenkampse Veld | natura 2000](#)

³ De LESA is ook opgenomen in paragraaf 3.1.1 van de laatst vastgestelde PAS-gebiedsanalyse (2017). Zie: [Bergvennen & Brecklenkampse Veld: Gebiedsanalyse | natura 2000](#).

Hoofdstuk 3: Instandhoudingsdoelstellingen en omgevingscondities

Onderstaande Tabel 2 bevat een overzicht van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Bergvennen & Brecklenkampse Veld, de kwaliteit en het areaal van de habitattypen en leefgebieden (van de HR-soorten) en de ontwikkeling daarvan in de afgelopen jaren. De beschrijving voor de verschillende instandhoudingsdoelstellingen is te vinden in paragraaf 2.3 van het Natura 2000-beheerplan van het Bergvennen & Brecklenkampse Veld ([46. Bergvennen & Brecklenkampse Veld - BIJ12](#))⁴. Die paragraaf beschrijft per habitatype en soort het volgende:

- De ecologische vereisten;
- Het areaal van het habitatype en leefgebied;
- De kwaliteit van het habitatype en leefgebied;
- De ecologische trends.

Deze beschrijvingen in het beheerplan zijn nog actueel. Bij de herziening van het N2000-beheerplan worden het areaal, de kwaliteit en de trends nogmaals geactualiseerd.

Tabel 2: Overzicht doelstellingen Bergvennen & Brecklenkampse Veld (bron: Beheerplan)

		Natura 2000 Doel			
		Oppervlakte	Kwaliteit	Huidige kwaliteit	Trend
Habitattypen					
H2320	binnenlandse kraaiheibegroeiingen	=	=	Goed	=
H3110	zeer zwakgebufferde vennen	>	=	Goed	-
H3130	zwakgebufferde vennen	>	>	Matig	-
H4010A	vochtige heiden (hogere zandgronden)	>	=	Matig	-
H4030	droge heiden	>	=	Goed	=
H5130	jeneverbesstruwelen	=	=	Goed	-
H6230	*heischrale graslanden	>	>	Goed	-
H6410	blauwgraslanden	>	>	Matig	=
H7150	pionierv egetaties met snavelbiezen	=	=	Goed	-
H7230	kalkmoerassen	=	=	Goed	=
H91D0	*Hooqveenbossen	=	=	Matig	-

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:

- = Behoudsdoelstelling;
- > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling;
- = Stabiele trend.

Trend in oppervlakte of kwaliteit:

- + Positieve trend;
- Negatieve trend;

Opmerking: huidige kwaliteit en trend: deze beoordeling is gebaseerd op een rapportage van de Bosgroepen uit 2016. De droge jaren tussen 2018 en 2022 hebben een zeer grote invloed gehad op de kwaliteit van de habitattypen. Tijdens meerdere veldbezoeken is geconstateerd dat de kwaliteit van de meeste habitattypen (met name H3110, H3130, H4010A, H6230 en H6410) sterk achteruit is gegaan ten opzichte van 2016 en H7230 kalkmoerassen vrijwel verdwenen is.

⁴ Dezelfde informatie (althans voor de stikstofgevoelige habitats) is ook opgenomen in paragraaf 3.1.2 van de laatst vastgestelde PAS-gebiedsanalyse (2017). Zie: [Bergvennen & Brecklenkampse Veld: Gebiedsanalyse | natura 2000](#).

Hoofdstuk 4: Drukfactoren

Het Natura 2000-beheerplan voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld beschrijft in paragraaf 3.3 (algemeen) en 3.4 (per instandhoudingsdoelstelling) de knelpunten die het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in de weg staan. In de systematiek van de NDA's noemen we knelpunten ook wel drukfactoren.

4.1 Drukfactoren

Hoofdstuk 3.3 van het beheerplan benoemt de knelpunten voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Het beheerplan benoemt vijf belangrijkste knelpunten:

1. **Verdroging**

Als belangrijkste knelpunt wordt de verdroging van het Natura 2000-gebied in zijn geheel genoemd. Het gebied heeft last van verdroging, de waterstanden zijn enkele decimeters tot ruim een meter te laag. Daarnaast zal door de afvoer van grondwater de basenverzadiging van de bodem negatief worden beïnvloed. De waterstanden (GLG en GVG) zijn van enkele decimeters tot op enkele plekken ruim een meter te laag voor een optimale ontwikkeling van de habitattypen 'Zeer zwak gebufferde vennen', 'Vochtige heide', 'Pioniersvegetaties met snavelbiezen', 'Blauwgrasland' en 'Kalkmoeras'. Uit de LESA blijkt dat vooral de GHG van belang is voor de buffering en het opbollen van grondwater in de dekzandruggen. Doordat de GHG al veel te laag is zakken ook de GVG en de GLG te snel uit. De huidige toestand/trend van de vegetaties is matig/slecht. De verdroging hangt samen met de ontwatering in de omgeving.

2. **Vermesting**

Hoewel de concentratie nitraat, ammonium en fosfor in het grondwater op de gemeten locaties in bestaande natuur laag zijn, is er wel sulfatrijk water aangetroffen aan de randen van de natuurgebieden. Het blijkt dat het grondwater dat vanaf de aangrenzende landbouwgronden en bos naar het natuurgebied stroomt, lage concentraties aan nitraat, fosfor en ammonium bevat (eenmalige meting in 2016). Vanaf de zuidelijk gelegen landbouwgronden bevat het grondwater echter verhoogde concentraties aan sulfaat (circa 650 en 700 $\mu\text{mol/l}$). Daarnaast zorgt de aanwezigheid van grote groepen ruiende ganzen in de zomermaanden voor sterke eutrofiëring van de Zeer zwakgebufferde vennen. Er is sprake van een vermestende invloed door de uitwerpselen.

3. **Verzuring**

De vennen in het zuiden (Ven 1 Zuid en Ven 1 Noord) liggen geïsoleerd van de overige vennen en zijn intussen verzuurd. Ven 1 Zuid en Ven 1 Noord krijgen te weinig buffering vanuit de naastgelegen dekzandruggen. De reden is dat in de wintermaanden er te weinig gebufferd grondwater kan opbollen in de dekzandruggen (LESA). Als gevolg hiervan zijn deze vennen zuurder dan de noordelijk gelegen vennen. Om de vennen van meer gebufferd grondwater te voorzien worden sloten en greppels in de omgeving verondiept, wordt drainage verwijderd en wordt op termijn de slenk in het Lattropse Veen aangesloten. Het is wel belangrijk dat de vennen in de zomer water kunnen afvoeren om gedeeltelijke droogval te krijgen.

4. **Beheer**

In het Brecklenkampse Veld heeft bosvorming in slenken en slenkranden in het verleden gezorgd voor een sterke achteruitgang van het areaal heischrale graslanden (H6230) en blauwgraslanden (H6410). In de Knelpunten- en kansenanalyse wordt ook vergrassing van de vochtige heide genoemd als beheerknelpunt. Het beheer zelf zorgt ook voor negatieve invloed op de habitattypen. Met name maaiacties hebben een grote invloed op de insecten en herpetofauna populaties in het gebied.

5. **Atmosferische stikstofdepositie**

Naast knelpunten in de hydrologie en/of beheer, is stikstofdepositie ook een belangrijk knelpunt voor de instandhoudingsdoelstellingen door de nadelige doorwerking op de kwaliteit van de habitattypen. Hoewel de stikstofdepositie de laatste decennia ook is gedaald en de situatie deels lijkt te zijn gestabiliseerd, zijn de actuele depositiewaarden voor de meeste habitattypen nog altijd hoger dan de kritische depositiewaarden, die voor deze habitattypen gelden. Paragraaf 4.2 werkt dit verder uit.

Daarnaast is een algemeen knelpunt de geïsoleerde ligging (mededeling J. vd Weele, Landschap Overijssel). De relatief beperkte omvang van het gebied en de geïsoleerde ligging ten opzichte van andere natuurterreinen (inclusief die in Duitsland) maakt de instandhouding kwetsbaar. Uitwisseling van soorten met andere leefgebieden is noodzakelijk voor een duurzame staat van instandhouding. Op dit moment zijn de verbanden afwezig of zeer slecht ontwikkeld. Dit vormt met name een probleem voor aan heidegebieden gerelateerde soorten. In de Staat van de biodiversiteit in Overijssel (2019) wordt dit voor heide (en de daaraan gelieerde habitattypen) ook specifiek als knelpunt genoemd: "Versnippering is voor

veel heidesoorten een probleem. Door toevalsfactoren (bijvoorbeeld samenhangend met extreem weer, te natte of te droge omstandigheden etc.) sterven kleine populaties uit.”

4.2 Stikstofdepositie

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de stikstofdepositie als knelpunt. Sinds de totstandkoming van het beheerplan en de laatst vastgestelde PAS-gebiedsanalyse is het rekenmodel AERIUS diverse keren geüpdatet. Dat heeft ook voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld geleid tot nieuwe stikstofdepositiecijfers. Onderstaande figuren laten de depositiecijfers zien op basis van de huidige geldende versie van AERIUS Monitor (versie 2021)⁵. De habitattypen- en (stikstofgevoelige) leefgebiedenkaarten zijn opgenomen in AERIUS. De ligging van de habitattypen en stikstofgevoelige leefgebieden zijn ook te raadplegen in AERIUS Monitor.

Depositietrend

Figuur 3 toont de berekende depositietrend voor het gebied als geheel, door voor een aantal jaren de gemiddelde depositie en de spreiding in voorkomende depositiewaarden weer te geven. De grafiek is gebaseerd op de depositieresultaten op alle relevante hexagonen in het gebied. Paragraaf 5.3 van het AERIUS Handboek Data (2022) beschrijft op welke manier en met welke gegevens de depositie bepaald wordt⁶.

Figuur 3: Depositietrend (stikstofdepositie in mol N/ha/jr) voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld (2018 – 2030) (bron: AERIUS M22)

In iedere staaf zijn drie getallen te zien:

- In de rode balk in het midden van de staven is de gemiddelde depositie voor het gebied weergegeven. Dit betreft een gewogen gemiddelde. Voor een uitleg hoe de gemiddelde depositie wordt berekend, zie <https://www.aerius.nl/nl/factsheets/monitor-berekening-van-de-gemiddelde-depositie/>.

⁵ Natura 2000-gebieden | AERIUS Monitor

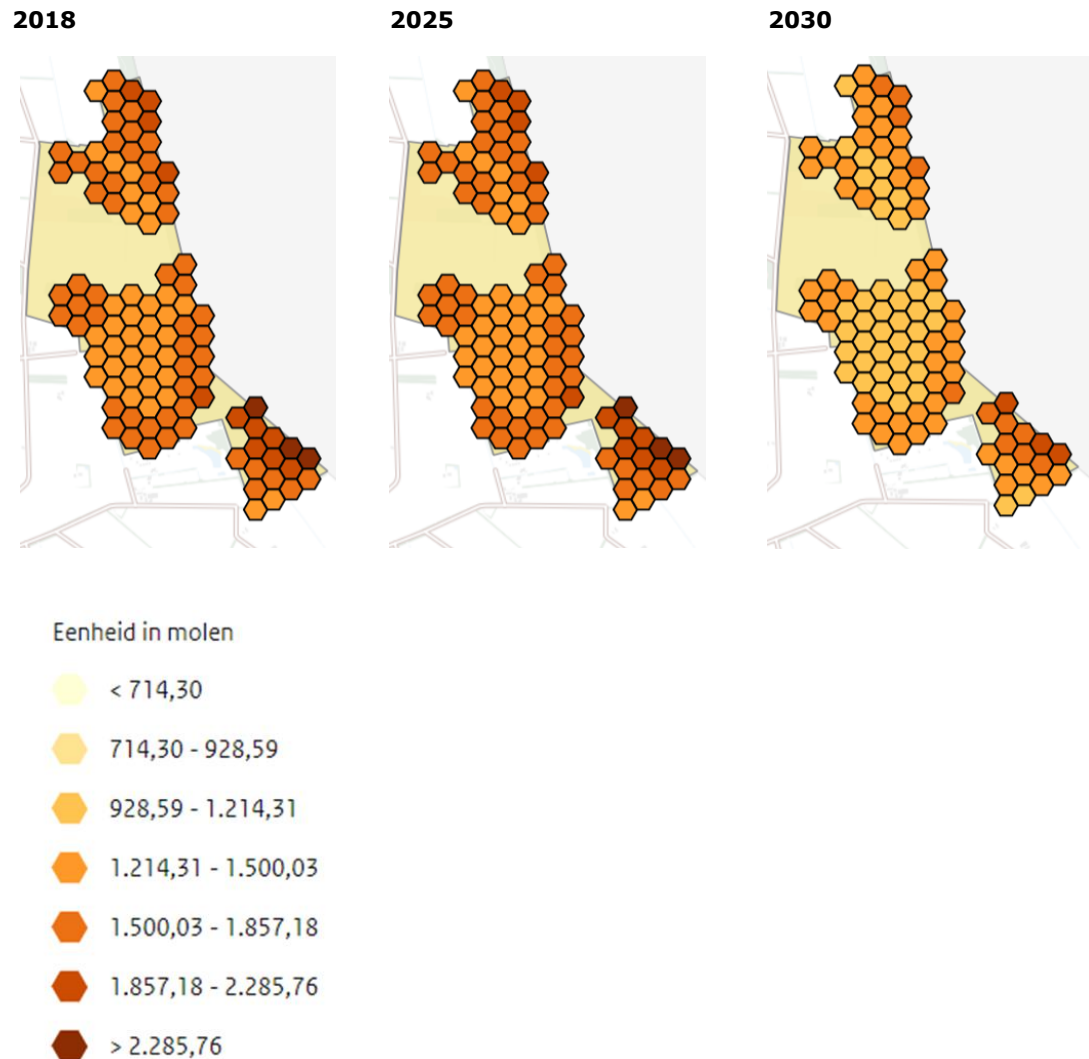
⁶ Bepalen depositie Natura-2000 gebieden | AERIUS

- Het getal boven in de staven is het 90-percentiel van de voorkomende depositiewaarden in het gebied. Dit betekent dat voor 90% van alle beschouwde hexagonen geldt dat de depositie lager is dan of gelijk aan deze waarde.
- Het getal onder in de staaf is het 10-percentiel van de voorkomende depositiewaarden. Dit betekent dat voor 10% van alle beschouwde hexagonen geldt dat de depositie lager is dan of gelijk aan deze waarde.

Ruimtelijke totale stikstofdepositie

Onderstaande kaarten (*Figuur 4*) tonen de totale stikstofdepositie per hectare verdeeld over het gebied voor de jaren 2018, 2025 en 2030.

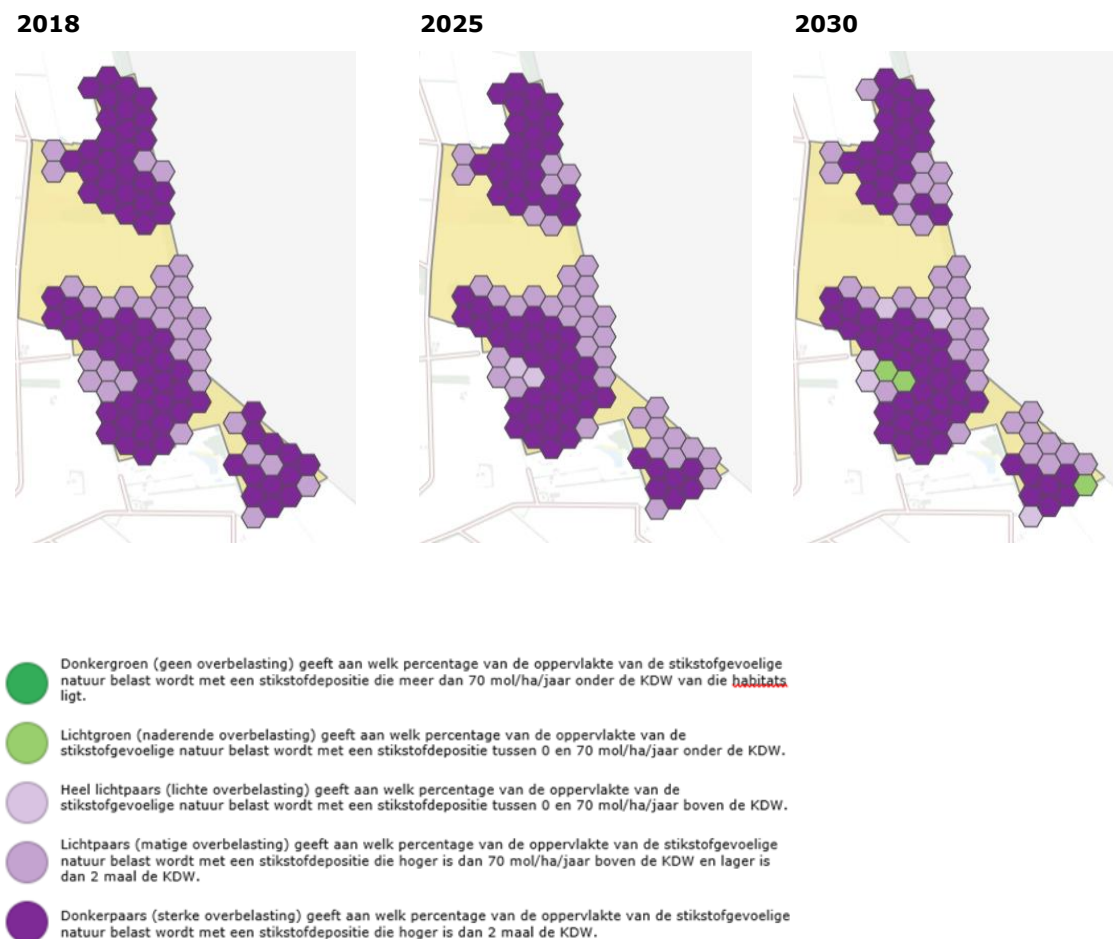
Figuur 4: Ruimtelijke totale stikstofdepositie in 2019, 2025 en 2030 (bron: AERIUS M21)

Ruimtelijke stikstof(over)belasting

Onderstaande kaarten (*Figuur 5*) laten de ruimtelijke verdeling van de stikstof(over)belasting van Bergvennen & Brecklenkampse Veld zien over de jaren 2018, 2025 en 2030. De kaarten tonen voor ieder relevant hexagoon de mate van stikstofbelasting door de totale depositie in het gekozen jaar af te zetten tegen de meest strenge 'kritische depositiewaarde' (KDW) die op dat hexagoon van toepassing is (dus van het habitattypetype dat daarin voorkomt met de laagste KDW). De KDW is gedefinieerd als de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van een habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie.

Figuur 5: Ruimtelijke stikstof(over)belasting in 2018, 2025 en 2030 (bron: AERIUS M22)

Ontwikkeling stikstofdepositie per habitatype of leefgebied

Onderstaande figuren (Figuur 6) laten per habitatype in Bergvennen & Brecklenkampse Veld de depositietrend zien, door voor een aantal jaren de spreiding in voorkomende depositiewaarden weer te geven (kaart links). De figuur rechts toont per habitatype voor meerdere jaren de mate van stikstofbelasting voor het betreffende habitatype of leefgebied. Het percentage in de figuur rechts geeft aan welk deel van de oppervlakte van het betreffende habitatype of leefgebied overbelast is. De kleuren in deze figuren komen overeen met de legenda van figuur 5.

Figuur 6: Ontwikkeling stikstofdepositie en mate van stikstofbelasting per habitattype of leefgebied stikstofdepositie in mol N/ha/jr (Bron: AERIUS M22)

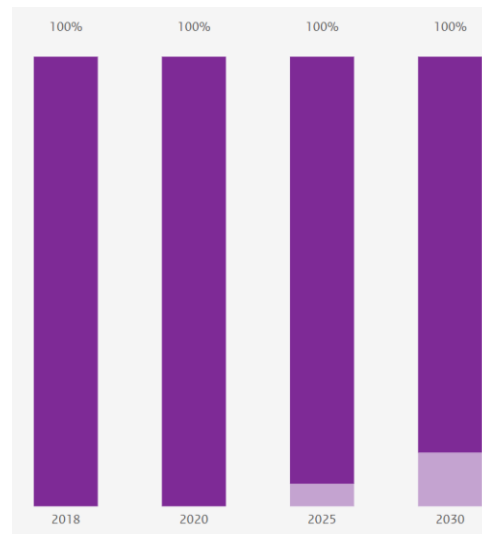
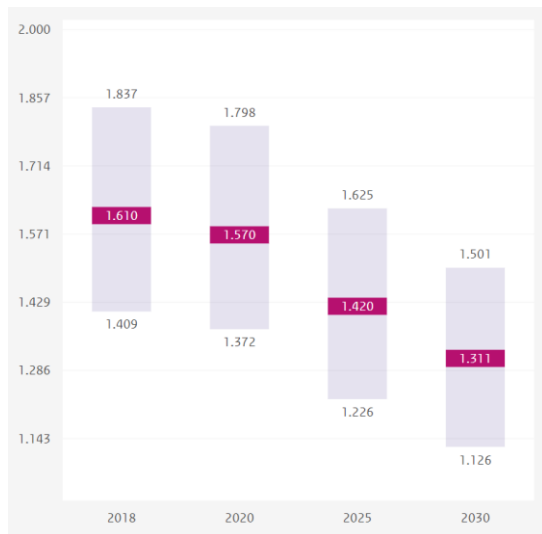
H2320 - Binnenlandse kraaiheibegroeiingen (KDW 1071 mol/ha/jr)

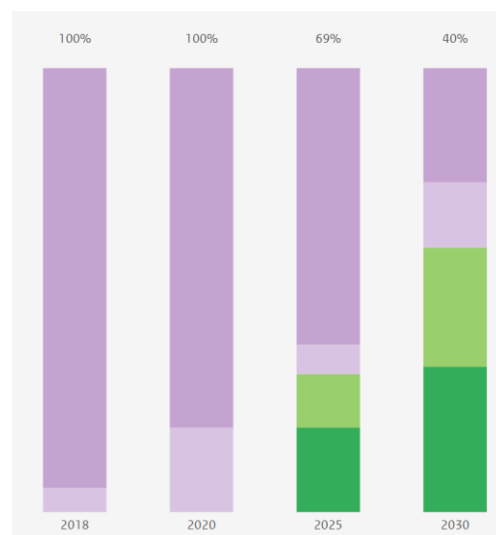
H3110 - Zeer zwakgebufferde vennen (KDW 429 mol/ha/jr)

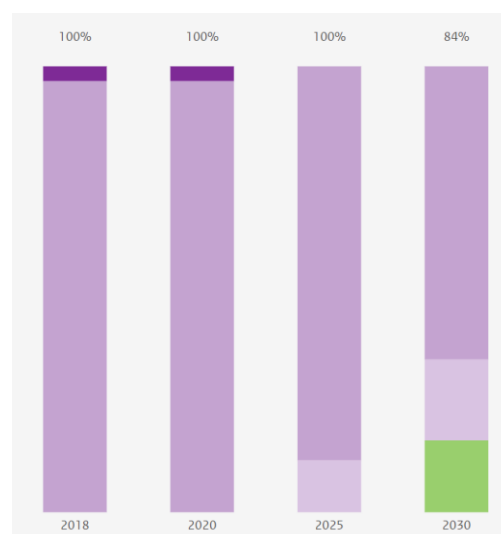
H3130 - Zwakgebufferde vennen (KDW 571 mol/ha/jr)

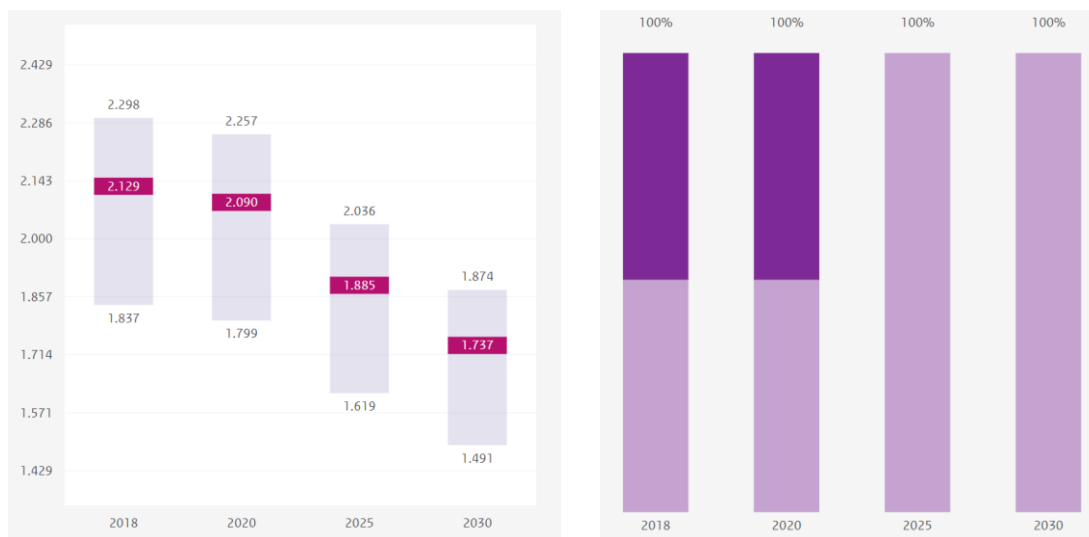
H4010A - Vochtige heiden (hogere zandgronden) (KDW 1214 mol/ha/jr)

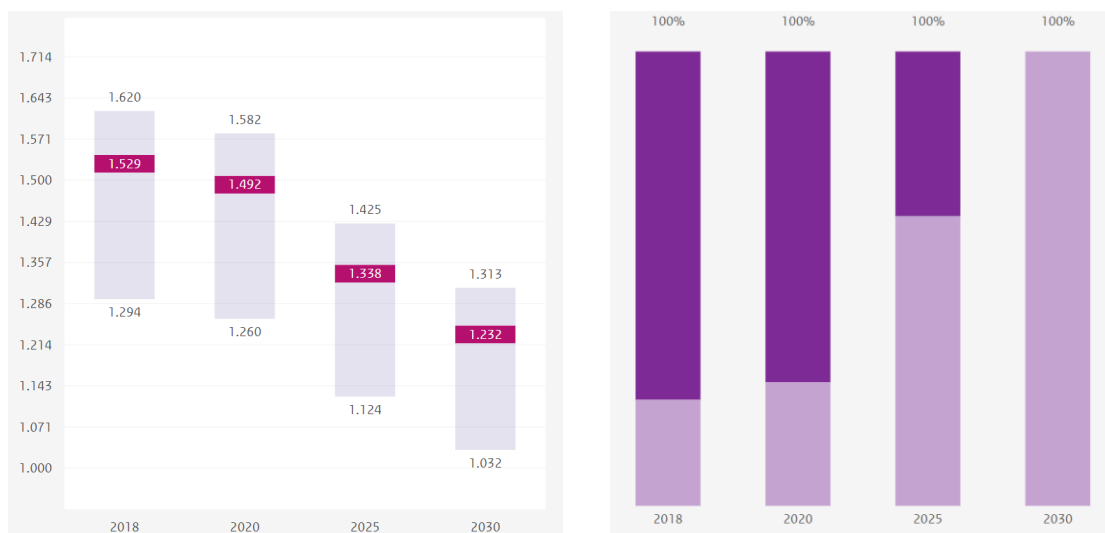
H4030 - Droge heiden (KDW 1071 mol/ha/jr)

H5130 - Jeneverbesstruwelen (KDW 1071 mol/ha/jr)

H6230 - Heischrale graslanden (KDW 714 mol/ha/jr)

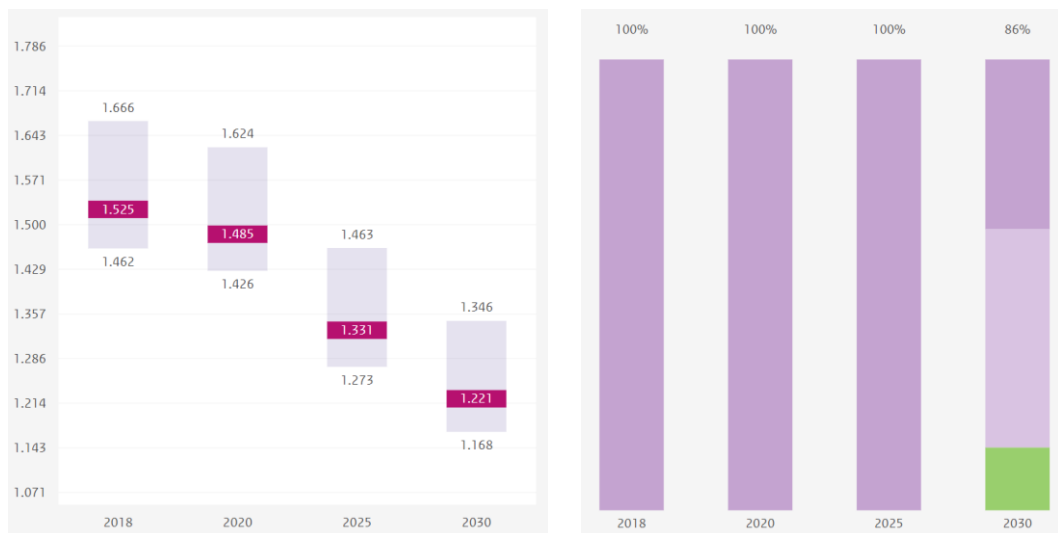
H6410 - Blauwgraslanden (KDW 1071 mol/ha/jr)

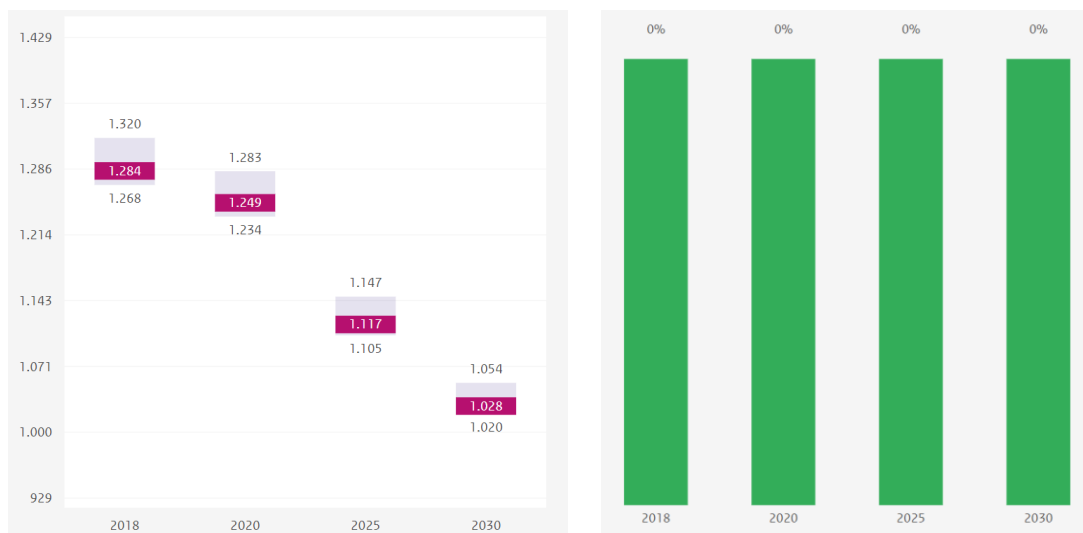
H7150 - Pioniervegetaties met snavelbiezen (KDW 1429 mol/ha/jr)

H7230 - Kalkmoerassen (KDW 1143 mol/ha/jr)

H91D0 - Hoogveenbossen (KDW 1786 mol/ha/jr)

Analyse

De stikstofdepositie in Nederland ligt al vier tot vijf decennia op een te hoog niveau (Bobbink, 2021). Zo werd in 2018 op 75% van het totale oppervlak van 30 (sub)habitattypen in de Nederlandse Natura 2000-gebieden de KDW (kritische depositiewaarde) overschreden. De langdurige overschrijding van de KDW heeft geleid tot een ernstige aantasting van de structuur en het functioneren van Natura 2000-habitats, maar ook van buiten Natura 2000-gebieden gelegen stikstofgevoelige natuur (Bobbink et al, 2022). Herstelbaarheid van stikstofgevoelige habitattypen is variabel (Bobbink et al, 2022). Vooral de cumulatieve gevolgen van vermeting (als gevolg van langdurige overbelasting en ophoping van stikstof), al of niet in combinatie met versterkte verzuring en negatieve effecten van ammonium (ammoniak), zijn doorslaggevend voor de afname van de biodiversiteit. Dit betekent dat op voorheen (matig) voedselarme bodems en/of op verzuringgevoelige gronden de negatieve effecten het meest ernstig zijn (Bobbink et al, 2022). Bobbink benoemt 12 habitattypen als slecht herstelbaar (bijvoorbeeld Heischrale graslanden en diverse hoogveentypen) of matig herstelbaar (bijvoorbeeld Droge heiden en Veenmosrietlanden). Volgens dezelfde methode zijn in een aanvullend rapport van Bobbink nog eens 18 habitattypen en de leefgebiedtypen beoordeeld (waarbij Zure vennen en Jeneverbestruwelen als matig herstelbaar zijn benoemd en het leefgebied Bos van arme zandgronden als slecht)⁷. Dit alles resulteert dus in een lijst met in totaal 15 habitattypen en leefgebieden die slecht of matig herstelbaar zijn van stikstof. Voor deze habitattypen en leefgebieden geldt een grote urgentie om de stikstofdepositie op zeer korte termijn te reduceren tot onder de KDW.

De kaartbeelden in de figuren 3 tot en met 6 laten zien dat ook in 2030 nog vrijwel het gehele gebied een lichte tot sterke overbelasting van stikstof kent.

De zowel lichte als matige overbelasting is ter plaatse van de habitattypen Binnenlandse kraaiheibegroeiingen (H2320, KDW 1071 mol/ha/jr), Vochtige heiden (H4010A, KDW 1214 mol/ha/jr), Droge heiden (H4030, KDW 1071 mol/ha/jr), Blauwgraslanden (H6410, KDW 1071 mol/ha/jr), Pioniervegetaties met snavelbiezen (H7150, KDW 1429 mol/ha/jr) en Kalkmoerassen (H7230, KDW 1143 mol/ha/jr).

De matige tot sterke overbelasting is ter plaatse van de habitattypen Zeer zwakgebufferde vennen (H3110, KDW 429 mol/ha/jr), Zwakgebufferde vennen (H3130, KDW 571 mol/ha/jr), Jeneverbesstruwelen (KDW 1071 mol/ha/jr) en Heischrale graslanden (H6230, KDW 714 mol/ha/jr).

Voor het habitattype Hoogveenbossen (H91D0, KDW 1786 mol/ha/jr) is wat stikstof betreft geen sprake van overbelasting. De huidige cijfers uit AERIUS laten zien dat het areaal van deze habitattypen nergens meer een overschrijding van de KDW heeft in 2030 (en voor Hoogveenbossen momenteel ook niet). Daarnaast zijn de habitattypen Vochtige Heiden, Droge heiden, Blauwe graslanden en Kalkmoerassen in 2030 deels niet meer overbelast.

In de PAS-Gebiedsanalyse uit 2017 gaf het model AERIUS op Bergvennen en Brecklenkampse Veld voor het jaar 2030 (veel) hogere depositiewaarden. Op gebiedsniveau was in die analyse de geprognosticeerde depositie gemiddeld 1501 mol/ha/jr in 2030 (zie figuur 3.5, PAS-Gebiedsanalyse 2017, Bergvennen en Brecklenkampse Veld). In de huidige versie van AERIUS is op gebiedsniveau sprake van een gemiddelde depositie van 1220 mol/ha/jr in 2030. De reden voor deze lagere uitkomst is gelegen in diverse updates van AERIUS. Bij deze updates wordt onder meer het bepalen van de depositie steeds verder verfijnd⁸. Ook zijn steeds meer meetgegevens beschikbaar waarmee de berekeningen van AERIUS worden gekalibreerd.

De berekende stikstofdruk op de habitattypen is daarom in algemene zin afgenomen, maar vrijwel alle habitattypen staan nog onder lichte tot sterke stikstofdruk (m.u.v. H91D0). Waarbij vermelding verdient dat de herstelbaarheid van stikstof van het habitattype Heischrale graslanden (H6230) slecht is (Bobbink et al, 2022). In datzelfde rapport zijn de habitattypen Droge heiden (H4030) Zeer zwakgebufferde vennen (H3110) als matig herstelbaar benoemd. En voor Binnenlandse kraaiheibegroeiingen (H2320) is dat onbekend, dus onzeker.

Het voorgaande betekent dat in Bergvennen en Brecklenkampse Veld, vanwege de voortdurende overschrijding van de KDW in 2030 van het merendeel van de arealen van de meeste habitattypen, de te hoge stikstofdepositie nog altijd een drukfactor is.

⁷ Aanvulling op rapportage Herstelbaarheid van door stikstofdepositie aangetaste Natura 2000-habitattypen: een overzicht. Tomassen, H., E. Remke & R. Bobbink (2022), Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen.

⁸ Zie de releasenotes per versie op deze pagina: [Documenten | AERIUS](#)

Het cumulatieve effect van stikstof en droogte

Uit recent onderzoek naar oude droge heides met veel organische stof in het bodemprofiel (Bobbink *et al.*, 2019), is aannemelijk geworden dat door aanhoudende periodes van extreme droogte flinke hoeveelheden opgeslagen immobiel stikstof versneld kunnen vrijkomen in de vorm van ammonium en nitraat ("stikstofbom"). Dit kan serieuze gevolgen hebben voor de natuur- en waterkwaliteit: door extra vermesting van de wortelzone voor de vegetatie en soortensamenstelling van die heide zelf, door uitspoeling naar het grondwater voor grondwaterafhankelijke natuur in de omgeving en door sterk verhoogde nitraatconcentraties voor de geschiktheid van grondwater voor drinkwaterwinning. Het risico voor deze "stikstofbom" geldt met name voor oude heidevegetaties, zoals H4030 Droge heide.

Parallel aan dit verschijnsel bij heides, zou dit ook kunnen opgaan voor andere habitats op droge bodems met relatief veel organische stof in het bodemprofiel. Hier is echter nog geen onderzoek naar gedaan.

Hoofdstuk 5: Overzicht herstelmaatregelen

In het Natura 2000-beheerplan voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld zijn in hoofdstuk 6 de instandhoudingsmaatregelen beschreven die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Op korte termijn (eerste beheerplanperiode) zijn de maatregelen gericht op het voorkomen van verslechtering van de aanwezige habitats. De maatregelen zijn er op gericht om de effecten van de drukfactoren (H4) weg te nemen c.q. te verminderen.

5.1 Van beheerplan tot uitvoering: Ontwikkelopgave en gebiedsprocessen

Interne en externe maatregelen

In veel Natura 2000-gebieden in Overijssel zijn niet alleen 'interne' maatregelen nodig in de Natura 2000-gebieden, zoals maaien, plaggen en kappen. Ook zijn maatregelen nodig buiten de begrenzing van het gebied om in het gebied de juiste condities voor de aangewezen habitats te bereiken (bijvoorbeeld het stoppen of verminderen van bemesting) of om voldoende leefgebied te creëren. Daarnaast komt het voor dat maatregelen in de Natura 2000-gebieden getroffen worden, maar waarvan effecten merkbaar zijn buiten het Natura 2000-gebied (bijvoorbeeld als gevolg van het verhogen van het waterpeil). Deze laatste twee categorieën maatregelen noemen we 'externe maatregelen'.

Ontwikkelopgave

Om tot uitvoering van alle Natura 2000-maatregelen te komen heeft de provincie Overijssel in 2013 het Programma Ontwikkelopgave gestart. Belangrijk element van de Ontwikkelopgave is dat de provincie dit programma niet alleen uitvoert. In 2013 is in Overijssel namelijk het akkoord 'Samen Werkt Beter' gesloten. Veertien Overijsselse organisaties zetten zich via dit akkoord in om een balans te vinden op het terrein van economie en ecologie. Het bestuurlijke platform 'Samen Werkt Beter' is van groot belang voor de realisering van de Ontwikkelopgave Natura 2000. In de aanpak in elk gebied zijn de partners van Samen Werkt Beter vertegenwoordigd: bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheden. Zij voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk.

De aanpak voor de Natura 2000-gebieden verloopt via gebiedsprocessen. De doelstelling daarvan is om te komen tot een gedragen inrichtingsplan met onderbouwde maatregelen op detailniveau. De instandhoudingsdoelstellingen en de maatregelen uit het beheerplan en de PAS-gebiedsanalyse zijn daarbij het vertrekpunt. Binnen de gebiedsprocessen is ruimte voor maatwerk en onderzoek om te bepalen hoe maatregelen op perceelsniveau uitwerken en wat daarvoor de mogelijkheden zijn. Als de maatregelen gevolgen hebben voor de bestemming van gronden en/of het gebruik ervan, dan wordt de bestemming of het gebruik gewijzigd en in een ruimtelijk plan vastgelegd. Dit kan in de vorm van een gemeentelijk bestemmingsplan of een Provinciaal Inpassingsplan (PIP).

Inrichtingsplan

Voorgaande procesbeschrijving heeft ook voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld geleid tot een Inrichtingsplan (2022)⁹. Dit inrichtingsplan is het resultaat van een intensief gebiedsproces in de periode 2015-2022 met de gezamenlijke gebiedspartners LTO Noord, Provincie Overijssel, Waterschap Drents Overijsselse Delta, Landschap Overijssel en gemeente Dinkelland. Ook met grondeigenaren en omwonenden is intensief contact geweest om maatregelen af te stemmen op hun wensen en te kijken naar inpassing in de bedrijfsvoering.

Onderzoeken

Verscheidende onderzoeken zijn uitgevoerd ter onderbouwing of ter bevordering van de uitwerking van de maatregelen voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld. Dit betreft hydrologische, bodemkundige en ecologische onderzoeken om het functioneren van het lokale ecosysteem in het Natura 2000-gebied te kenschetsen. De resultaten van de onderzoeken hebben op verschillende manieren bijgedragen aan de onderbouwing van de maatregelen en het ontwerp van het inrichtingsplan voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld. Enkele belangrijke onderzoeken zijn:

- Een onderzoek naar de status van de habitattypen in het gebied in 2016. Dit onderzoek heeft bijgedragen aan **M19** naar de trend en areaal van de nieuw aangewezen habitattypen. Uit het onderzoek bleek de habitattypen Vochtige heide (H4010A), Blauwgraslanden (H6410) en Hoogveenbossen (H91D0) soms matig ontwikkeld is. Ook is gebleken dat de aanwijzing van Zwak gebufferde vennen ten westen van het Ronde Ven en ten noordwesten van het Pluzenvan onjuist is.

⁹ [Inrichtingsplan Bergvennen & Brecklenkampse Veld](#)

- Er is een landschapsecologische systeemanalyse (Kieskamp et al., 2017) uitgevoerd om te begrijpen hoe het gebied eco-hydrologisch functioneert en om te achterhalen wat de knelpunten zijn waardoor enkele habitattypen matig ontwikkeld zijn.
 - o Op basis van de systeemanalyse is beoordeeld dat Duitse watergangen grenzend aan het gebied een negatieve invloed hebben op de hydrologie van de Bergvennen (**M2y**). De uitkomsten van het onderzoek hebben geleid tot een maatregel in het inrichtingsplan, namelijk het verondiepen van enkele waterlopen ten oosten van de Bergvennen.
 - o Onderzoek naar hydrologische effecten en potenties voor natuurontwikkeling in gebied ten zuidoosten van Bergvennen (**M3x**). De vennen in dit gedeelte van het gebied zijn geïsoleerd van de rest en zijn verzuurd. Er is onderzocht of het Lattropse Veen, via de aanleg van een slenk (zie ook **M3a**), kan bijdragen aan het tegengaan van verzuring van ven 1N en ven 1Z en daarmee het realiseren van instandhoudingsdoelen.
- Er is onderzoek verricht naar de bodem- en grondwaterkwaliteit en eutrofiëring, bestaande uit verschillende deelonderzoeken (**M2a1, M2x**):
 - o Een fosfaatonderzoek op (voormalige) landbouwgronden om inzicht te krijgen in de mogelijkheid tot natuurontwikkeling via verschraling of afgraven van de fosfaatrijke toplaag.
 - o De grondwaterkwaliteit is eenmalig bemonsterd op locaties langs de randen van het N2000-gebied in juni 2016. De bemonstering geeft een eerste indicatie voor dat het grondwater dat vanaf aangrenzende landbouwgebieden en bos naar het N2000-gebied stroomt lage concentraties aan nitraat, fosfor en ammonium bevat. Uit de bemonstering bleek wel dat vanaf de zuidelijk gelegen landbouwgronden het grondwater wel verhoogde concentraties aan sulfaat bevat (Lucassen & Roelofs, 2016). De eenmalige bemonstering heeft een indicatie gegeven van de kwaliteit van het grondwater aan de rand van het gebied.
 - o Er zijn bodemonsters van het strooisel en van onderliggende bodemlagen onderzocht om te bepalen of de bodem een gunstige mineralensamenstelling heeft voor met name de heide, die ook op de langere termijn niet zal verzuren.
 - o Er is onderzocht hoe jeneverbesstruwelen kunnen worden behouden. Het onderzoek toont aan dat de kwaliteit van de toplaag van de bodem op sommige locaties gunstig is, terwijl de diepere bodemlagen in het algemeen ongunstig lijken. Het is zinvol om de toplaag van de bodem te bekalken ter bevordering van de groei van jeneverbesstruwelen. Het diepkalken van de bodem is een potentiële vervolgmaatregel.
- De huidige bodem- en grondwatersituatie zijn in het veld in kaart gebracht. Op basis van de bodemsamenstelling en (veranderende) grondwaterstanden is de huidige en toekomstige bodemgeschiktheid voor landbouwpercelen bepaald. Daarnaast is de invloed van bemesting op landbouwpercelen op de natuur inzichtelijk gemaakt. Op basis van risico's van stikstof en fosfaat zijn met de bemestingsmaatregelenwijzer (BMW) per landbouwperceel benodigde maatregelen berekend (**M2x**).

Herstelmaatregelen

De uitkomst van het inrichtingsplan is een gedetailleerde inrichtingskaart met maatregelen voor Bergvennen en Brecklenkampse Veld en de directe omgeving. De kaart is raadpleegbaar via bovenstaande voetnoot (onder hoofdstuk 5.1: inrichtingsplan).

In Tabel 4 is een overzicht te zien met alle maatregelen voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld. Voor de eerste beheerplanperiode gaat het om 32 maatregelen, waarvan 5 onderzoeksmaatregelen. In 2021 is begonnen met de uitvoering van de eerste (interne) maatregelen.

Tabel 4: Overzicht (herstel)maatregelen

Maatregel	Omschrijving	Maatregeltype	% Gereed	Bron
M11	(Handhaven) inlaat opgepompt grondwater	Eenvoudige inrichting	0	GA
M12	Bekalken omgeving vennen	Eenvoudige inrichting	0	GA
M14	Opschonen vennen	Eenvoudige inrichting		GA
M15	Plaggen, evt. in combinatie met bekalking	Eenvoudige inrichting	0	GA
M16a	Verwijderen ongew. vegetatie	Eenvoudige inrichting	0	GA
M17	Begrazen	Doorlopend aanvullend beheer	100	GA
M18	Maaien	Doorlopend aanvullend beheer	25	GA
M19	Onderzoek naar trend areaal en kwaliteit nieuw aangewezen habitattypen	Onderzoek	100	GA
M1a	Opkopen en vernatten landbouwgrond ten N van Brecklenkampse Veld	Complexe inrichting		GA/PN
M1b	Verondiepen van watergang 33000003	Eenvoudige inrichting		GA/PN
M1c	Opkopen en vernatten landbouwgrond ten W van Brecklenkampse Veld	Complexe inrichting		GA/PN
M1g	Verminderen ontwatering in landbouwgebied ten Z van de Vetpot	Complexe inrichting		GA/PN
M1h	Dempen van waterloop 36000101	Eenvoudige inrichting		GA/PN
M1k	Verminderen ontwatering in landbouwgebied ten W van de Bergvennen	Complexe inrichting		GA/PN
M1m	Aanleg vervangende leiding	Eenvoudige inrichting		GA/PN
M1x	Vermindering ontwatering in de directe omgeving o.b.v. onderzoek naar nadere uitwerking PAS maatregelen (KT). De maatregelen zijn nu slechts globaal aangegeven, en de effecten van afzonderlijke maatregelen zijn niet bepaald. Er wordt nagegaan over welke lengte waterlopen worden gedempt en welke aanvullende maatregelen nodig zijn (verwijderen of verondiepen buisdrainage, verondiepen greppels, ophogen percelen, schadevergoeding). Daarbij kan gebruik worden gemaakt van hydrologische modelberekeningen.	Complexe inrichting		GA/PN
M20	Nestbehandeling of verjagen van ganzen, al dan niet met afschot	Aanvullend beheer		BHP
M2a1	Onderzoek hydrologische effecten M2a2	Onderzoek	100	GA
M2a2	Opkopen en natuurontwikkeling landbouwgebied binnen begrenzing	Complexe inrichting		GA/PN
M2b	Dempen van waterleiding 33-0-02-4	Complexe inrichting		GA/PN
M2x	Opstellen inrichtingsplan o.b.v. bodemkundig onderzoek tbv inrichting huidige landbouwgebied (aangeduid als uitwerkingsgebied ontwikkelopgave N2000) tussen Bergvennen en Brecklenkampse Veld. Op dit moment wordt al een Inrichtingsplan opgesteld: proces gebruiken!	Onderzoek	100	GA/PN
M2y	Onderzoek naar effecten en mogelijke PAS maatregelen Duitse waterlopen	Onderzoek	100	GA/PN
M3a	Opkopen en vernatting landbouwgebied ten zuidoosten Bergvennen	Complexe inrichting		GA/PN
M3b	Dempen/verduikeren ontwateringssloot ten zuiden van gebied	Complexe inrichting		GA/PN
M3c	Verminderen onwatering en tegengaan natschade op camping	Complexe inrichting		GA/PN
M3d	Vervangende afwatering camping en aangrenzende landbouwperceel	Complexe inrichting		GA/PN
M3e	Verminderen onwatering en tegengaan natschade op landbouwperceel ten z van de camping	Complexe inrichting		GA/PN
M3x	Onderzoek hydrologische effecten en potenties natuurontwikkeling ten ZO Bergvennen	Onderzoek	100	GA/PN
Mn1	Nieuwe maatregel: Kappen of dunnen van bos ten oosten van het Brecklenkampse veld	Eenvoudige inrichting		Mn
Mn2	Nieuwe maatregel: Herstellen van de afwatering tussen de Bergvennen onderling en afwatering op westelijke sloot 3600000101 of nieuwe waterloop ten westen	Complexe inrichting		Mn
Mn4	Nieuwe maatregel: Aanleg afvoer met regelbare stuwen ter voorkoming stagnatie en regenwaterlensvorming na hydrologische ingrepen (actief waterpeilbeheer)	Complexe inrichting		Mn
Mn5	Nieuwe maatregel: Onderzoek naar H5130 (Jeneverbesstruweel)	Onderzoek		Mn

Toelichting bij Tabel 4: Maatregeltypes**Eenvoudige inrichting**

Onder 'Eenvoudige inrichting' vallen die maatregelen waarbij geen bestuurlijke besluitvorming en/of grondverwerving nodig is. Vaak betreft dit interne maatregelen zonder externe invloed buiten het Natura 2000-gebied. Denk hierbij aan bijvoorbeeld het afdammen van greppeltjes binnen een Natura 2000-gebied.

Complexe inrichting

Onder 'Complexe inrichting' vallen maatregelen die zijn opgenomen in een gebiedsproces waar bestuurlijke besluitvorming en/of grondverwerving een onderdeel van uitmaakt.

Aanvullend beheer

Onder 'Aanvullend beheer' vallen maatregelen als extra plaggen en opslag verwijderen die één of meerdere malen in een beheerplan-periode van 6 jaar worden uitgevoerd. Deze maatregelen zijn mogelijk ook herhaalbaar in volgende beheerplan-periodes. Het '%Gereed' in bovenstaande tabel heeft betrekking op de lopende beheerplan-periode.

Doorlopend aanvullend beheer

Onder 'Doorlopend aanvullend beheer' vallen zaken als maaien en begrazen. Dit zijn maatregelen die als ze eenmaal zijn ingezet de hele beheerplan-periode van 6 jaar blijven doorlopen. Deze maatregelen zijn mogelijk ook herhaalbaar in volgende beheerplan-periodes. Het '%Gereed' in bovenstaande tabel heeft betrekking op de lopende beheerplan-periode.

Onderzoek

Onderzoeksmaatregelen zijn maatregelen waarbinnen enkel onderzoek is geformuleerd in de vorm van een project. Onderzoek als onderdeel van een complexe inrichtingsmaatregel valt onder de inhoudelijke voorbereiding van deze complexe inrichtingsmaatregel.

Toelichting bij Tabel 4: % Gereed

In de kolom “% gereed” staan enkele lege cellen. Voor deze maatregelen is de voortgang niet gerapporteerd.

Legenda kolom “bron”

BHP	Beheerplan
GA	PAS-gebiedsanalyse
Mn	Maatregel nieuw
PN	Programma Natuur

Hoofdstuk 6: Beoordeling verwacht effect natuurherstelmaatregelen

6.1 Monitoring

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld, voor wat betreft de eerste beheerplanperiode, het merendeel van de maatregelen uit het Natura 2000-beheerplan nog niet of maar deels zijn uitgevoerd. Zoals vermeld in dat hoofdstuk zijn deze maatregelen via een gebiedsproces nader geconcretiseerd en tot op perceelsniveau uitgewerkt via het inrichtingsplan¹⁰. Na uitvoering van de maatregelen start een traject van monitoring om het effect van de maatregelen te volgen. Wanneer het verwachte effect van een maatregel niet optreedt, kan bijgestuurd worden.

Natura 2000 monitoring

Bergvennen & Brecklenkampse veld wordt conform de 'Werkwijze Monitoring Beoordeling Natuurnetwerk – Natura 2000' op verschillende aspecten gemonitord, namelijk:

- Vegetatiekartering (12-jaarlijks)
- Structuurkartering (6-jaarlijks)
- Florakartering (6-jaarlijks)
- Insectenkartering (6-jaarlijks)
- Broedvogelkartering (6-jaarlijks)
- Abiotiek

Van de bovenstaande karteringen zijn datasets beschikbaar, maar er zijn nog geen analyses uitgevoerd met deze data. Op basis van deze ruwe datasets kunnen geen conclusies getrokken worden voor de eerste versie van de NDA. Het uitgangspunt voor de eerste cyclus van NDA's is dat deze is opgebouwd op basis van bestaande informatie (zie ook paragraaf 1.1).

Procesindicatoren

Om de effectiviteit van de herstelmaatregelen in het Natura 2000-gebied Bergvennen & Brecklenkampse Veld te beoordelen worden er sinds 2018 verschillende procesindicatoren (Tabel 5) gemonitord. Met deze procesindicatoren wordt per habitatype-maatregelcombinatie beoordeeld of de ontwikkeling van abiotische standplaatscondities en de vegetatie wijst op herstel van de habitattypen.

Data uit procesindicatoren worden nog maar sinds 2018 verzameld en geven daarom beperkt zicht op ontwikkeling van de abiotische condities. Op basis van de in de periode 2018 – 2021 uitgevoerde monitoring geldt dat deze de nulsituatie beschrijft (Eindrapportage Herstelprocesindicatoren, 2021). De effectiviteit van de herstelmaatregelen kan nog niet worden beoordeeld op basis van deze procesindicatoren, omdat de meeste maatregelen nog niet of nog maar (zeer) recent zijn uitgevoerd.

Tabel 5: Overzicht Procesindicatoren Bergvennen & Brecklenkampse Veld

Procesindicatoren	
Biotisch	
Vegetatie	PQ plots
	Indicatorsoorten
	Vegetatiekartering
Abiotisch	
Water	Grondwaterkwantiteit
	Grondwaterkwaliteit en bodemvocht
	Oppervlaktewaterkwaliteit
Bodemchemie	pH

Aanvullende monitoringsgegevens

Naast de procesindicatoren worden er diverse andere gegevens bijgehouden. In Tabel 6 is een overzicht te vinden.

Tabel 6: Aanvullende monitoring Bergvennen & Brecklenkampse Veld

Biotisch		
Flora	Landschap Overijssel	Waterlobeliatelling (2015)
Fauna	Netwerk Ecologische Monitoring	Insecten
	Broedvogel Monitoring Project	Broedvogels
Abiotisch		
Oppervlaktewater	Oppervlaktewaterkwaliteit zeer zwak gebufferde vennen	Metingen zeer zwak gebufferde vennen

¹⁰ Meer informatie over deze werkwijze is te vinden op: [Monitoring en Natuurinformatie - BIJ12](#)

Van de bovenstaande gegevens zijn datasets beschikbaar, maar er zijn nog geen analyses uitgevoerd met deze data. Op basis van deze ruwe datasets kunnen geen conclusies getrokken worden voor de eerste versie van de NDA. Het uitgangspunt voor de eerste cyclus van NDA's is dat deze is opgebouwd op basis van bestaande informatie (zie ook paragraaf 1.1).

Veldbezoeken

Sinds de inwerkingtreding van het PAS (2015) vindt jaarlijks een veldbezoek naar het gebied plaats, waaraan provincie, TBO's en overige geïnteresseerde gebiedspartners deelnemen. Het doel van de veldbezoeken is om een visuele inspectie te doen van het gebied. In het veldbezoek wordt gekeken naar opvallende zichtbare (indicaties voor) ontwikkelingen in de habitattypen en leefgebieden van soorten. Het veldbezoek is nadrukkelijk een aanvulling op, en niet een vervanging van de veel meer gedegen (zowel ruimtelijk als inhoudelijk) kwantitatieve metingen van de natuurkwaliteit. Deze veldbezoeken zijn voortgezet onder de noemer Natura 2000-veldbezoek, omdat het PAS in 2019 is geëindigd. De veldbezoeken naar Bergvennen & Brecklenkampse veld laten het volgende zien.

De effecten van langjarige overbelasting met stikstof zijn in het veld goed zichtbaar. Voorbeelden zijn verzuring van de vennen (een groot aandeel veenmos in de oevers), vergrassing (pijpenstrootje) van de vochtige heide en toename van opslag (o.a. ruwe berk). De terreinbeheerder moet veel beheerinzet plegen om dit tegen te gaan. Tijdens de jaarlijkse veldbezoeken afgelopen jaren is geconstateerd dat de habitattypen Blauwgraslanden en Zeer zwakgebufferde vennen achteruitgaan in kwaliteit.

Ten tijde van het meest recente Natura 2000 veldbezoek (juli 2022) is een deel van de interne Natura 2000-maatregelen uit beheerplanperiode 1 uitgevoerd. Dit betreft gedeeltelijke boskap. De externe Natura 2000-maatregelen moeten nog worden uitgevoerd. De resultaten zijn nog niet op te maken.

De effecten van de voorgaande droge zomers in de afgelopen jaren waren tijdens de veldbezoeken goed zichtbaar in het gebied. Gezien de vochtafhankelijke habitattypen die hier voorkomen blijft dit een punt van zorg. Of de diverse geplande hydrologische maatregelen voldoende doelmatig zullen zijn, is nu nog niet te beoordelen.

6.2 Expertoordeel

De in het Natura 2000-beheerplan vastgestelde maatregelen zijn tot stand gekomen op basis van best beschikbare kennis, waaronder de herstelstrategieën.¹⁰ Deze maatregelen hebben als doel om de in paragraaf 4.1 benoemde knelpunten m.b.t. hydrologie, beheer en inrichting op te lossen. Wij gaan ervan uit dat, wanneer de maatregelen uitgevoerd zijn, resultaten zoals verondersteld in de herstelstrategieën redelijkerwijs optreden. Zoals hiervoor aangegeven worden deze resultaten gemonitord. Voor wat betreft de hydrologie, stikstof en ecologische verbinding gelden nog enkele aanvullende opmerkingen.

Hydrologie

Gebaseerd op onder meer de systeemanalyse van de Unie van Bosgroepen (Kieskamp et al., 2017) bestaat er een goed beeld van het ecologisch functioneren van Bergvennen & Brecklenkampse veld. De hydrologische uitgangssituatie (voorafgaand aan uitvoering maatregelenpakket) is dat er sprake is van een verschil tussen de benodigde en huidige (voorjaars)grondwaterstanden (doelgat) voor met name de habitattypen Vochtige heiden en Blauwgraslanden. Op dit moment is het nog niet duidelijk of de maatregelen in de hydrologie voldoende zijn om de vereiste randvoorwaarden te realiseren. Bij de hydrologische modellering zijn ook Duitse grondwatergegevens gebruikt vanwege de ligging direct aan de Duitse grens. Dit maakt dat er kleine hiaten zitten in de grensgebieden van het hydrologisch model (door andere manier van aanlevering gegevens). Bovendien worden de maatregelen in Duitsland op basis van vrijwilligheid uitgevoerd. Dit brengt een onzekerheid met zich mee of met de gekozen maatregelen de doelen worden gehaald. Als de maatregelen onvoldoende blijken, kunnen er meer maatregelen nodig zijn om de doelen te behalen.

De hydrologische maatregelen rond Bergvennen & Brecklenkampse veld zijn gericht op het behalen van de doelen met zo min mogelijk effect op de omgeving (uitgangspunt gebiedsproces in kader van Samen Werkt Beter). Hierdoor is niet uit te sluiten dat door modelonzekerheden of weersextremen (droge zomers) de benodigde grondwaterstandsverhoging niet gehaald wordt. We constateren dat in de droge zomers de grondwaterstanden diep wegzakken en niet meer herstellen. Daarnaast speelt mee dat de focus in het gebiedsproces heeft gelegen op de detailontwatering rond het Natura 2000-gebied. Er is niet gerekend aan de regionale drainagebasis die bepaald wordt door o.a. de Rammelbeek, Geele beek en de Dinkel. Tevens valt niet uit te sluiten dat percelen lager in het systeem (ten noorden van Brecklenkampse Veld) een drainerende werking hebben op het Natura 2000-gebied.

Om te bepalen of de maatregelen voldoende effect hebben is, naast monitoring van de ontwikkeling van de relevante habitattypen, monitoring van de verandering in de waterhuishouding nodig (zowel van waterstanden als van de chemie van het grond- en oppervlaktewater). Door middel van monitoring kan worden bepaald of externe maatregelen ten aanzien van vernatting voldoende vergaand zijn om de vereiste grondwatertoestand voor realisatie van de korte en lange termijn doelstellingen te behalen. Het is daarom van groot belang de situatie de komende jaren middels monitoring nauwkeurig te volgen om te bepalen of de maatregelen voldoende zijn om de voorjaarsgrondwaterstanden in de Bergvennen & Brecklenkampse veld langer hoog te houden.

Voor de (nabije) toekomst is hiernaast ook het volgende van belang. Als gevolg van klimaatverandering komen er steeds vaker en structureel extremen voor met betrekking tot langdurige droogte versus (veelal) kortere periodes met erg veel neerslag. Met het dempen van diverse watergangen wordt water beter vastgehouden in het gebied. Een goede doorstroming tussen de vennen is cruciaal, voldoende beheer is nodig om deze doorstroming te garanderen.

Stikstof

Het beheerplan voorziet niet in maatregelen om de overbelasting met stikstof te verminderen. Overbelasting met stikstof blijft een groot knelpunt i.r.t. het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in het Natura 2000-gebied. Het merendeel van het areaal aan habitattypen is momenteel en blijft ook in 2030 matig tot sterk overbelast (zie paragraaf 4.2) zonder aanvullende maatregelen op het gebied van stikstof.

Ecologische verbinding

Vanuit de Ontwikkelopgave Natura 2000 (1ste beheerplanperiode) zijn geen maatregelen voorzien voor de drukfactor geïsoleerde ligging ten opzichte van andere natuurterreinen. Op regionaal schaalniveau bezien zijn er voor Bergvennen & Brecklenkampse Veld drie richtingen nader uit te werken waarin een functionele ecologische verbindingszone effectief is voor behoud en versterking van het heidelandschap door middel van uitwisseling van soorten.

- Vetpot, Ottershagen en Dinkeldal
Voor veel soorten van het landelijk gebied in Oost-Twente is deze verbinding een belangrijke potentiële ecologische schakel. Soorten als Geelgors, Dodaars, Heikikker en diverse vleermuizen kunnen via deze route andere leefgebieden vinden.
- Punthuizen/Stroothuizen
Veel van de soorten van het Brecklenkampse Veld hebben in Stroothuizen en Punthuizen het dichtstbij gelegen leefgebied. Een functionele verbinding is noodzakelijk om inteelt te voorkomen en de staat van instandhouding van habitattypen te garanderen.
- Vechtdal/Duitsland
Met verbindingen wordt niet snel aan Duitsland gedacht, maar ten noorden van Nordhorn liggen natuurkernen welke een belangrijke schakel vormen in de verbinding tussen leefgebieden.

Hoofdstuk 7: Conclusie

7.1 Synthese

Wanneer het verwachte effect van uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen afgezet wordt tegen de gewenste en huidige omgevingscondities en gewenste en huidige natuurkwaliteit, zien we dat de omgevingscondities in het Natura 2000-gebied nog niet op orde zijn, en er dus sprake is van een restprobleem.

Het belangrijkste knelpunt voor Bergvennen & Brecklenkampse veld is de verdroging van het Natura 2000-gebied als geheel. De komende jaren worden diverse hydrologische maatregelen getroffen, waarvan op basis van de adviezen van het deskundigenteam significante (positieve) effecten verwacht worden. Omdat de hydrologische maatregelen gericht zijn op het behalen van de doelen met zo min mogelijk impact op de omgeving, is het beoogd resultaat kwetsbaar wegens onzekere factoren (droge zomers, modelonzekerheden). Ook kunnen maatregelen in Duitsland niet juridisch worden afgedwongen. Omdat vooraf niet volledig duidelijk is of de maatregelen voldoende zijn om de vereiste grondwatertoestand voor de habitattypen te realiseren, zou er in potentie sprake kunnen zijn van een restprobleem. De terreinbeheerder geeft aan dat de eerste indruk is dat dit mogelijk het geval kan zijn. De afgelopen droge jaren veroorzaken het diep wegzakken van grondwaterstanden. Door middel van monitoring zal na circa 3 jaar na realisatie van de hydrologische maatregelen moeten worden bepaald of interne en externe maatregelen ten aanzien van vernatting voldoende vergaand zijn.

Overbelasting met stikstof blijft een groot knelpunt in relatie tot het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in het Natura 2000-gebied. Dit is duidelijk zichtbaar; voorbeelden zijn vergrassing van de vochtige heide, achteruitgang van soortenrijkdom in het blauwgrasland en toename van veenmossen in de oevers van de zeer zwak gebufferde vennen. Het merendeel van het areaal aan habitattypen is momenteel en blijft ook in 2030 matig tot sterk overbelast (zie paragraaf 4.2). Daarbij komt nog dat Bobbink *et al.* (2021) de habitattypen Heischrale graslanden en Zeer zwakgebufferde vennen als slecht herstelbaar benoemen. Voor dergelijke habitattypen geldt een grote urgentie om de stikstofdepositie op zeer korte termijn te reduceren tot onder de KDW.

Ten slotte is de relatief kleine omvang van vennen, heide en blauwgraslanden, en de daaraan gelieerde populaties aan soorten, en de geïsoleerde ligging ten opzichte van andere natuurterreinen een knelpunt voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Het gebied is hierdoor kwetsbaar voor aantasting door bijvoorbeeld weersextremen. Uitwisseling van populaties met andere gebieden is door de geïsoleerde ligging onmogelijk.

7.2 Lange termijn en toekomstperspectief

Ook op de lange termijn blijft de drukfactor stikstof, op basis van de huidige prognoses (zonder aanvullende bronmaatregelen) het meest belangrijke restprobleem in relatie tot het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in het Natura 2000-gebied. Het merendeel van het areaal aan habitattypen blijft namelijk ook in 2030 matig tot sterk overbelast (zie paragraaf 4.2). De omgevingscondities zijn hierdoor niet duurzaam op orde en blijven onvoldoende. De overlevingsmaatregelen welke gericht zijn op het tegengaan van vermistende (plaggen, maaien en afvoeren, begrazen, opschonen vennen) en verzurende (bekalken) effecten worden maximaal ingezet. Desalniettemin worden deze maatregelen onvoldoende geacht om de negatieve effecten van de langjarige overbelasting van stikstof (zowel verleden, heden als toekomst) tegen te gaan. Aanvullende bronmaatregelen zijn dus noodzakelijk om tot systeemherstel te komen.

De hydrologische maatregelen zullen een positief effect hebben op de drukfactor hydrologie. Verwachting is echter dat er in de toekomst maatregelen nodig zijn om de regionale drainagebasis te verhogen en daardoor het diep uitzakken van grondwaterstanden te voorkomen. Tevens valt niet uit te sluiten dat percelen lager in het systeem (ten noorden van Brecklenkampse Veld) een drainerende werking hebben op het Natura 2000-gebied.

De kleine omvang van de vennen en het goed ontwikkelde blauwgrasland en de geïsoleerde ligging zijn punten van aandacht. Voor het herstel van een intact en duurzaam vennenlandschap (met overgangszones naar het cultuurlandschap) met bijbehorende soorten, is er een resterende ruimtelijke opgave.

Een door B-ware uitgevoerd (2017) onderzoek naar potenties voor natuurontwikkeling heeft aangetoond dat zowel in de landbouwenclave als in het zuidelijk gelegen Lattropse Veen zeer goede en gunstige omstandigheden aanwezig zijn voor de uitbreiding van habitattypen (uitbreidingsdoelen zoals vochtige heide, droge heide, heischrale graslanden en blauwgrasland). In de enclave wordt deze potentie met de huidige herstelmaatregelen ten dele benut. In het Lattropse Veen is geen sprake van directe realisatie van de uitbreidingsdoelen omdat het buiten de huidige Natura 2000-begrenzing ligt.

Op de langere termijn blijft de drukfactor stikstof, op basis van de huidige prognose (zonder aanvullende bronmaatregelen), een belangrijk restprobleem in relatie tot het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen in het Natura-2000 gebied.

Het merendeel van het areaal aan habitattypen blijft namelijk ook in 2030 licht tot sterk overbelast (zie paragraaf 4.2). De omgevingscondities zijn hierdoor niet duurzaam op orde en blijven onvoldoende. Door vermesting en verzuring binnen deze habitattypen zullen in de toplaag van de bodem uiteindelijk steeds grotere negatieve effecten optreden. Dit heeft vervolgens een weerslag op de kwaliteit van deze habitats. Op deze locaties wordt via overlevingsmaatregelen, welke gericht zijn op het tegengaan van vermestende (plaggen, maaien en afvoeren, begrazen) en verzurende (bekalken, steenmeel) effecten, maximaal ingezet om de effecten van overmatige N-depositie te bestrijden. Toch worden deze maatregelen onvoldoende geacht om de negatieve effecten van de langjarige overbelasting van stikstof (zowel verleden, heden als toekomst) tegen te gaan. Aanvullende bronmaatregelen zijn dus noodzakelijk om tot systeemherstel te komen. Wanneer het systeem hersteld is en de bodemcondities op orde zijn, dan is het mogelijk om de intensiteit van het beheer te verminderen en over te stappen op regulier beheer.

7.3 Eindoordeel

Het eindoordeel (Tabel 7) voor Bergvennen en Brecklenkampse Veld volgt uit deze Natuurdoelanalyse in vergelijking met de referentiesituatie uit het aanwijzingsbesluit. Er wordt gekeken of behoud van de natuurdoelen is geborgd en het behalen van instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 3) binnen bereik blijft of komt bij de te verwachten stikstofdepositie (hoofdstuk 4), in combinatie met andere drukfactoren en gegeven de geborgde (uitgevoerde en geprogrammeerde) natuurherstelmaatregelen (hoofdstuk 5). In het eindoordeel wordt gewerkt met drie definities: 'Ja', 'Ja, mits' en 'Nee, tenzij':

Leiden de maatregelen tot het tegengaan van verslechtering én bereiken instandhoudingsdoelstellingen?	
Ja	De natuurdoelanalyse levert in dit geval de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen realisatie van de instandhoudingsdoelstelling mogelijk maakt door het op orde brengen van de condities daarvoor. Deze uitkomst bevestigt het maatregelenpakket en biedt basis voor verdere uitwerking van maatregelen in gebiedsplannen.
Ja, mits	De natuurdoelanalyse levert de ecologische onderbouwing dat het vastgestelde pakket maatregelen, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, verslechtering weliswaar voorkomt, maar dat aanvullende maatregelen nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstelling op lange termijn. Dit leidt tot verdere verkenning van aanvullende maatregelen. Dat kunnen zowel bronmaatregelen zijn als natuurherstelmaatregelen.
Nee, tenzij	De natuurdoelanalyse levert een ecologische beoordeling van het pakket maatregelen waaruit blijkt dat met vastgestelde maatregelen verslechtering niet valt uit te sluiten. De natuurdoelanalyse maakt in dat geval duidelijk wat de knelpunten zijn.

Op basis van de analyses in voorgaande hoofdstukken komen wij tot de onderstaande eindoordelen:

Tabel 7: Eendoordeel Bergvennen & Brecklenkampse veld

		Doel		Trend	Stikstof		Verslechtering	IHD	Restprobleem	Eendoordeel
		Oppervlakte	Kwaliteit		Overbelasting 2020	Prognose overbelasting 2030				
H2320	Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	=	=	=	Matig	Naderend tot licht	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof	Nee, tenzij
H3110	Zeer zwakgebufferde vennen	>	=	-	Sterk	Sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H3130	Zwakgebufferde vennen	>	>	-	Sterk	Matig tot sterk	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H4010A	Vochtige heiden	>	=	-	Licht tot matig	Geen tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H4030	Droge heiden	>	=	=	Matig tot sterk	Naderend tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, versnippering	Nee, tenzij
H5130	Jeneverbesstruwelen	=	=	-	Matig	Matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof	Nee, tenzij
H6230	Heischrale graslanden	>	>	-	Matig tot sterk	Matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H6410	Blauwgraslanden	>	>	=	Matig tot sterk	Naderend tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging, versnippering	Nee, tenzij
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	=	=	-	Geen tot matig	Geen tot licht	Wordt voorkomen	Onbekend	Stikstof, verdroging	Ja, mits
H7230	Kalkmoerassen	=	=	=	Matig	Naderend tot matig	Niet uitgesloten	Niet binnen bereik	Stikstof, verdroging	Nee, tenzij
H91D0	Hoogveenbossen	=	=	-	Geen	Geen	Niet uitgesloten	Onbekend	Verdroging	Ja, mits

Legenda

Doelstelling en huidige kwaliteit:
 = Behoudsdoelstelling;
 > Uitbreiding- of verbeterdoelstelling;
 G Goede kwaliteit;
 M Matige kwaliteit;
 ? Onbekend

Trend in oppervlakte of kwaliteit:
 + Positieve trend;
 - Negatieve trend;
 = Stabiele trend;
 ? Trend onbekend;

Uit het overzicht uit tabel 7 blijkt dat negen van de elf stikstofgevoelige habitats in Bergvennen en Brecklenkampse Veld beoordeeld zijn met 'Nee, tenzij'. Dit betekent dat verslechtering niet uit te sluiten valt. De instandhoudingsdoestellingen voor dit gebied op de lange termijn zijn niet in zicht of er is nog niet voldoende informatie beschikbaar om te onderbouwen dat de habitats niet verslechteren. Een richting voor nieuwe (herstel)maatregelen wordt gegeven in hoofdstuk 8.

Hoofdstuk 8: Richting nieuwe (natuurherstel)maatregelen

Uit de synthese blijkt dat er een restprobleem aanwezig is. Het gaat om de drukfactor stikstof. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen bereiken. Met het huidige maatregelenpakket wordt door maximale inzet van de (relevante) beschikbare overlevingsmaatregelen de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie tegengegaan. Dit is echter niet voldoende om de negatieve effecten van de te hoge stikstofdepositie voldoende teniet te doen en daarmee zicht te hebben op het op de langere termijn behalen van de instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000-gebied.

Het is van belang om aanvullende (bron)maatregelen te nemen om de stikstofdepositie in de Bergvennen & Brecklenkampse veld verder omlaag te brengen.

Verdroging is een groot knelpunt in het gebied. Systeemherstel door het uitvoeren van herstelmaatregelen is daarom urgent. Verslechtering valt echter niet uit te sluiten. Wat betreft de drukfactor hydrologie bestaat er een mogelijk restprobleem. Bij mogelijke aanvullende hydrologische maatregelen kan gedacht worden aan:

- Detailontwatering rond het Natura 2000-gebied: verdergaande verondieping van watergangen
- Vermindering ontwaterende factoren lager in het systeem (ten noorden van Brecklenkampse Veld)
- Maatregelen om de regionale drainagebasis te verhogen (o.a. Rammelbeek, Geele beek en de Dinkel). Hierbij is sprake van samenhang met andere opgaven in het landelijk gebied (KRW, droogte).

Wat betreft het versterken van de ecologische verbindingen is de aanbeveling om op regionaal schaalniveau in kaart te brengen welke functionele ecologische verbindingszone effectief zijn voor behoud en versterking van de habitattypen in het gebied Bergvennen en Brecklenkampse Veld. Samenhang met de andere opgaven in het landelijk gebied (opgaven Provinciaal Programma Landelijk Gebied, Kaderrichtlijn Water, 10% groenblauwe dooradering) ligt hierbij voor de hand.

Referenties

Documenten:

- Bobbink, R. (2021). Effecten van stikstofdepositie nu en in 2030: een analyse. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-20.135.21.35.
- Bobbink, R., G. van Dijk, E. Remke & H. Tomassen (2022). Herstelbaarheid van door stikstofdepositie aangetaste Natura 2000-habitattypen: een overzicht. Onderzoekcentrum B-WARE, Nijmegen. Rapportnummer RP-21.117.21.95.
- Kieskamp, A., A. Eijssink & R. Veeneklaar (2017). Bergvennen & Brecklenkampse veld – Systeemanalyse. Unie van Bosgroepen.
- Nederbragt, M.M. (gemeente Dinkelland), Schutte, J.H., Meulenkamp, W. (Landschap Overijssel) & Barwegen, J. (2021, oktober). Inrichtingsplan Natura 2000-gebied Bergvennen & Brecklenkampse Veld.
- Provincie Overijssel (2019). De Staat van de Biodiversiteit in Overijssel.
- Provincie Overijssel (2021, oktober). Natura 2000 ontwerp-beheerplan Bergvennen & Brecklenkampse Veld.
- Provincie Overijssel. (2017, oktober). Natura 2000 Gebiedsanalyse voor de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) Bergvennen en Brecklenkampse Veld.
- Provincie Overijssel (2022). Ontwikkelopgave Natura 2000 Jaarverslag 2021
- Sweco (2021, december). Eindrapportage monitoring herstelmaatregelen Bergvennen & Brecklenkampse Veld 2018 – 2021 - Herstelprocesindicatoren.

Webbronnen:

- BIJ12. (2022, 2 februari). Monitoring en Natuurinformatie. Geraadpleegd op 1 september 2022, van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/monitoring-en-natuurinformatie/>
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (z.d.). Natura 2000 Bergvennen & Brecklenkampse Veld. Natura 2000 in Nederland. Geraadpleegd op 12 juli 2022, van [Bergvennen & Brecklenkampse Veld | natura 2000](https://natuurnetwerk.nl/natura-2000/bergvennen-brecklenkampse-veld)
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). (z.d.). AERIUS-monitor Overijssel. AERIUS Monitor. Geraadpleegd op 1 november 2022, van <https://monitor.aerius.nl/gebieden.html?voortouwnemer=overijssel>